

SINTAKTIČKE POSEBNOSTI GOVORENOG JEZIKA

Prančević, Veronika

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:692724>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

SINTAKTIČKE POSEBNOSTI GOVORENOG JEZIKA

VERONIKA PRANČEVIĆ

SPLIT, 2023.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

SINTAKTIČKE POSEBNOSTI GOVORENOG JEZIKA

Studentica:
Veronika Prančević

Mentorica:
doc. dr. sc. Tanja Brešan Ančić

Split, 2023. godina

Sadržaj

1. UVOD	1
2. JEZIK	2
3. FUNKCIONALNO RASLOJAVANJE JEZIKA	3
4. RAZGOVORNI STIL	4
4.1. Fonološka razina	4
4.2. Morfološka razina	5
4.3. Sintaktička razina	6
4.4. Leksička razina	7
5. SPONTANI GOVORENI JEZIK	8
5.1. Usporedba spontanog govorenog i pisanog jezika	8
5.2. Osobitosti spontanog govorenog jezika	8
6. CILJEVI, PRETPOSTAVKE I METODOLOGIJA RADA	10
7. KARAKTERISTIKE GOVORENOG JEZIKA	11
7.1. Upotreba glagola	11
7.1.1. <i>Historijski prezent</i>	11
7.1.2. <i>Elipsa pomoćnog glagola biti u perfektu</i>	12
7.1.3. <i>Prijelaznost glagola i povratna zamjenica (se)</i>	14
7.2. Prijedlozi	16
7.2.1. <i>Izricanje uzroka i namjere prijedlozima zbog i radi</i>	18
7.3. Padežni izrazi	20
7.3.1. <i>Posvojni genitiv / posvojni pridjev</i>	20
7.3.2. <i>Instrumental sredstva</i>	21
7.4. Prenošnje tuđeg iskaza	23
7.4.1. <i>Upravni govor</i>	23
7.4.2. <i>Neupravni govor</i>	25
7.4.3. <i>Slobodni neupravni govor</i>	27
7.5. Sklapanje rečenica i rečnični elementi	29
7.5.1. <i>Redosljed rečničnih članova</i>	29
7.5.2. <i>Položaj enklitika</i>	31
7.5.3. <i>Sročnost</i>	33

7.5.4. <i>Diskursne oznake</i>	35
7.5.5. <i>Vrste rečenica</i>	37
8. ZAKLJUČAK	43
<i>Literatura</i>	44
<i>Sažetak</i>	48
<i>Summary</i>	49

1. UVOD

Jezik, kao sustav znakova, osnovno je sredstvo komunikacije bez kojega je danas nemoguće zamisliti život. Osim što omogućava sporazumijevanje pripadnika pojedine ljudske zajednice, jezik ima bitnu ulogu i u stvaranju kulturnog identiteta. Jezik se usvaja još od najranije dobi, a njegovo je poznavanje preduvjet svim jezičnim djelatnostima.

Svaki je jezik kodificiran, odnosno propisan određenim normama kako bi se omogućilo što lakše sporazumijevanje njegovih korisnika. Takva formalizacija jezika, koja se naziva standardom, zauzima posebno mjesto među njegovim varijetetima. Svaki standard ima svoj početak i svoj razvoj koji se neprestano odvija, ovisno o potrebama novijeg doba. Sukladno tome, isti se jezik često drukčije izgovara pa čak i piše. Različiti govornici kao i različite okolnosti upotrebe jezika dovode do širenja broja njegovih varijeteta. Tako hrvatski jezik, osim standarda poznaje štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje te brojne dijalekte i mjesne govore. Govor koji je, dakle, autentično fizičko ostvarenje jezika, doprinosi udaljavanju od standarda, a sukladno tome i sve većoj jezičnoj raslojenosti. S dolaskom novog vremena, odmak od norme postaje sve veći. Ne tako brojna istraživanja, započeta šezdesetih godina prošlog stoljeća pa sve do danas, navode kako se govoreni jezik uvelike razlikuje od pisanog, odnosno, propisanog. Kapović (2011: 15) također navodi kako je mišljenje „da se prije ljepše i točnije govorilo, da mlade generacije više ne znaju govoriti, da iskrivljuju jezik“ uistinu popularno kao i misao „da jezik više nije što je nekad bio“.

Upravo taj odmak govorenog jezika od standarda predmet je ovog istraživanja. Analizom spontanog govora dobit ćemo uvid u osnovne karakteristike govorenog jezika koji se od standarda razlikuje na svim jezičnim razinama, no u ovom će radu naglasak biti na promjenama na sintaktičkoj razini. Cilj je ovoga rada da uz pomoć tih karakteristika donesemo zaključak koliki je raskorak prisutan između standarda i govorenog jezika, na sintaktičkoj razini, te pogoduju li promjene jeziku ili ga pak, kolokvijalno, „kvare“.

2. JEZIK

Kada govorimo o jeziku, prvenstveno govorimo o sustavu koji sadrži niz simbola s pripadajućim značenjem te niz pravila kojima te simbole povezujemo. Jezikom oblikujemo svoje misli, znanja te se njime koristimo u svakodnevnoj komunikaciji. Njime, dakle, slušamo, razgovaramo i učimo.¹

Pričati o jeziku, prema Kapoviću (2011: 75), nerijetko znači izjednačavati ga s pojmom standardni jezik. No, kako Šojat (1974: 105) navodi, osnovna razlika između jezika i njegova standarda krije se u njihovom postanku. Točnije, autor na istom mjestu objašnjava kako standard nekog jezika nastaje „dugotrajnim ponavljanjem istih govornih oblika, fiksiranih grafemima“ koji se postepeno stvaraju i održavaju kao tradicija. Standard, dakle, predstavlja autonoman vid jezika koji je „svjesno normiran i polifunkcionalan te stabilan u prostoru i elastično stabilan u vremenu“ (Samardžija, 1999:7). Za standardni se jezik ne može reći da je definitivno oblikovan, iz razloga što se neprekidno izgrađuje potrebnim jezičnim sredstvima, što ga udaljava od svoje izvorne govorne baze, ali i prilagođava novim potrebama razgovornih vidova. Svaki standard ima vlastita „obilježja koja mu osiguravaju povijesni kontinuitet, funkcioniranje danas i vezu s budućnošću“, a njegov je osnovni zadatak umanjiti „prostornu i vremensku raznolikost jezičnih oblika“ (Šojat, 1974: 105–106). Standardni je jezik, prema Granić (1996: 84), jedinstven i jednoznačan te ima status nadregionalne i općedruštvene komunikacije, a stekao je i kulturnu te političku dominaciju nad ostalim idiomima. Autorica na istom mjestu dodaje kako je standard i kulturna stečevina koja postaje pristupačna tek u obrazovanju te ako se ne upozna njime se, na određenim mjestima i u određenim vremenima, ne može ni komunicirati. Mihaljević (2002: 326) pak navodi da se standard uči, a njegovo normiranje provodi se svjesno i sustavno, odgovarajućim preskriptivnim priručnicima.

Svaka konkretna i pojedinačna upotreba jezika, naziva se govorom te postojanje jednog pretpostavlja i postojanje drugog. Govor je dakle individualni akt volje koji se očituje u individualnim kombinacijama u kojima govornik koristi jezične mogućnosti kako bi izrazio svoje misli (Vuletić, 2006:7). Upravo ta individualnost svakog od govornika kao i različite okolnosti upotrebe jezika dovode do njegove sve veće raslojenosti.

¹ http://bib.irb.hr/datoteka/764990.to_je_jezik-HrzicaPeretic.pdf (str. 1)

3. FUNKCIONALNO RASLOJAVANJE JEZIKA

U novije vrijeme, svjedoci smo spoznaje da je standardni jezik sve manje jedinstven, a sve više raslojen. Iako se njime teži ujediniti govornike neke jezične zajednice kako bi im se olakšalo sporazumijevanje, standardnim je jezikom ipak nemoguće ovladati u cijelosti. Upravo zbog toga, standardni se jezik raslojava u jedinstvene oblike, tzv. varijetete. Mićanović (2006: 11) tako navodi četiri glavna izvanjezična kriterija koja omogućuju opis i lokalizaciju varijeteta, a to su: *vrijeme, prostor, društveni sloj i situacija*. Sukladno tome razlikujemo i četiri klase varijeteta: *dijakronijska, dijatopijska, dijastratička i dijafazijska* klasa.

Dijakronijska klasa obuhvaća različite stadije te povijesna razdoblja nekog jezika, dok *dijatopijske varijacije* obuhvaćaju teritorijalno, odnosno horizontalno raslojavanje jezika i to na lokalne i regionalne varijetete (dijalekte). *Dijastratički* su *varijeteti* pak rezultat socijalnog i vertikalnog raslojavanja te se još nazivaju i sociolektima, dok se *dijafazijska dimenzija* odnosi na situacijsku konstelaciju u koju su uključeni komunikacijski partneri, njihov mjesni i društveni identitet te njihovo poznavanje jezika i svijeta. *Dijafazijska varijacija* podrazumijeva i funkcionalno raslojavanje jezika na *funkcionalne stilove* (Mićanović, 2006: 11–12), a njihovo proučavanje, kako Tončić (2015: 7) navodi, započeli su još lingvisti Praške lingvističke škole zajedno s američkim pragmalingvistima. Prema teoriji funkcionalnih stilova, standardni jezik predstavlja jedinstvo različitih jezičnih ostvaraja koji funkcioniraju kao podsustavi, odnosno, podjezici, a dijelimo ih na: *znanstveni, administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički* te *razgovorni stil* koji je usko povezan s temom ovog istraživanja.

4. RAZGOVORNI STIL

Razgovorni stil, kao što je već spomenuto, dio je funkcionalnog raslojavanja jezika, a njegova je funkcija omogućavanje svakodnevne komunikacije. Najčešće se ostvaruje u usmenoj komunikaciji, odnosno u govorenom jeziku, zbog čega se ova dva pojma često i izjednačavaju. No, za razliku od razgovornog stila koji je jedan od varijeteta standardnog jezika, govoreni jezik, prema Granić (1996: 84), predstavlja svaki idiom, čak i standard, ostvaren u govoru, odnosno u zvučnom mediju. Govoreni jezik, dakle, istovremeno obuhvaća standard kao i različite mjesne jezike, žargon i dr. Granić na istom mjestu navodi kako svaki od idioma može biti i govoreni, dok govoreni jezik podrazumijeva samo jedan i to ovaj razgovorni. Zbog navedene sličnosti ovih dvaju pojmova, važno je navesti i elemente razgovornog stila. Iako je karakterističan za usmeni oblik komunikacije, razgovorni se stil javlja i u pisanoj komunikaciji, kao npr. u porukama, elektroničkoj pošti, bilješkama te različitim zapisima na forumima i chatovima (Bijelić, 2009: 57). Razgovorni stil prema standardu ima aktivan odnos, odnosno on oblikuje standard, a standard iz njega po potrebi i uzima (Hudeček, 2006: 63). Žanrovski je polivalentan te se u njemu, možemo reći, zrcali svaki funkcionalni stil standardnoga jezika. Kao drugi funkcionalni stilovi i razgovorni stil ima svoje zakonitosti (Stolac, 2001: 2 prema Silić 1997). Razgovorni je stil područno ograničen jer na njega uvelike utječu nestandardni (lokalni) govori. Iz tog razloga razgovorni stil razlikovat će se u Splitu, Zagrebu, Zadru i drugim mjestima (Vrsaljko, 2011: 118). Najčešće se ostvaruje interakcijom lice u lice te je popraćen raznim paralingvističkim elementima (stanka, geste, mimika, intonacija). Odlikuje se nepripremljenošću, neslužbenošću i spontanošću, a govornik njime sudjeluje u razgovoru najčešće dijalogom, dok se monologom ostvaruje u pisanom načinu komuniciranja (Silić, 2006: 109). Razgovorni se stil karakterizira kao komunikacijski najštedljiviji funkcionalni stil standardnog jezika, a njegova štedljivost očituje se na svim razinama jezičnog opisa, odnosno, na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini.

4.1. Fonološka razina

Fonološku razinu razgovornog stila karakterizira redukcija samoglasnika. Bijelić (2009: 57-58) navodi da je razlog tomu jezična ekonomija, odnosno iznošenje što više obavijesti uz što manje napora npr. *Kol'ko ćete?* umjesto *Koliko ćete?*. Na istom mjestu Bijelić ističe da je često prisutna i pojava krnjeg infinitiva pa ćemo umjesto *pisati, pročitati, nadopuniti* nerijetko čuti *pisat', pročitat', nadopunit'*. U razgovornom stilu često ćemo se susresti i s uporabom prijedloga *sa*

čak i kada suglasnici ispred tog prijedloga ne počinju sa: s, š, z, ž. Npr. *sutra ću ići sa njim na piće, sviđa mi se ona majica sa natpisom*, umjesto *sutra ću ići s njim na piće i sviđa mi se ona majica s natpisom*. Za fonološku je razinu također karakteristično ispuštanje samoglasnika kod glagolskih pridjeva radnih (*sviro sam*, umjesto *svirao sam*) i veznika kao (*ko' da bi ti slušao da si otišo* umjesto *kao da bi ti slušao da si otišao*). Osim samoglasnika, razgovorni stil često ispušta i suglasnike i to najčešće u oblicima zamjenica kao npr. *Ne'aš pojma, zna ne'ko?* umjesto *Nemaš pojma, zna netko?* (Bijelić, 2009: 57-58).

Važno je spomenuti i odstupanja na razini naglasaka koja uvelike ovise o govornicima, njihovoj profesiji, obrazovanosti, ali i o njihovom porijeklu. Silić navodi kako dokidanjem razlike po mjestu naglasaka (uvjetovane paradigmatiskim mijenama) i dokidanjem razlike po silaznosti/uzlaznosti naglasaka, razgovorni stil dovodi do izjednačavanja mjesta i tona naglasaka. Tako se naglasci u oblicima *pòkušati, uskòčiti: pòkušam, ùskočim* preoblikuju u *pòkušati, uskòčiti: pokūšam, uskòčim*². Taj se model prenio i na druge riječi pa danas zbog toga govorimo: *televīzor, studēnt, propagāndā* i sl. Kada su u pitanju naglasci najčešće su nedoumice one vezane uz imena toponima pa ćemo se nerijetko zamisliti je li ispravnije reći Kòprivnica ili Koprīvnica, Mèđimurje ili Međimurje. Kao odgovor na to pitanje, Silić odgovara kako „valja uzeti naglasak koji je lokalni i usklađen s općim pravilima hrvatskoga standardnoga jezika“ (Bijelić, 2009: 60 prema Silić, 2006).

4.2. Morfološka razina

Kada je riječ o morfološkoj razini, Bijelić (2009: 58) navodi da su odstupanja od standarda vidljiva kod upotrebe glagolskih vremena od kojih se najčešće rabe prezent, perfekt i futur prvi, dok se aorist i imperfekt koriste tek pri „naglašavanju ekspresivno-emocionalnog vida iskaza“. Glagolski prilozi prošli i sadašnji zamijenjeni su pak konstrukcijama s perfektom pa ćemo tako imati primjer *čitao je tekst i shvatio je* umjesto *čitajući tekst shvatio je*. Morfološke osobitosti razgovornog stila vidljive su i kod određenosti i neodređenosti pridjeva. Za razgovorni stil karakteristična je upotreba određenih oblika pa ćemo tako prije čuti primjer *čuo se jaki vrisak* nego *čuo se jak vrisak*, dok se neodređenost često iskazuje neodređenim članovima poput *jedan, jedna ili jedno* (npr. *čuo se jedan jaki vrisak* umjesto *čuo se jak vrisak*). Pridjevi na *-ov/-ev,-in*, sklanjaju se po sklonidbi određenog oblika pa ćemo prije čuti primjer *prepoznao sam*

² Naglašavanje je preuzeto iz članka Bijelić, A. 2009. Razgovorni stil. *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis*, 3, 3, 57-66.

Strahimirovog poštara nego prepoznao sam Strahimirova poštara. Među ostalim promjenama na morfološkoj razini, Bijelić (2009: 58) ističe i one u vidu padeža pa su tako dvojni oblici imenica u A na *-oga, -og* kao i oblici D na *-om, -omu, -ome* svedeni na jedan oblik i to na onaj najkraći (*-og, odnosno -om*). Primjer toga su rečenice *Pitat ću jednog usputnog prolaznika. te Obratit ću se jednom usputnom prolazniku.* Osim kod akuzativa i dativa, odstupanja su vidljiva i kod instrumentala sredstva i društva koji je izjednačen. Oba se oblika pojavljuju s prijedlogom *sa* (npr. *Povezem se sa autobusom. / Možemo li pisati sa olovkom?* umjesto *Povezem se autobusom. / Možemo li pisati olovkom?*). Osim kod instrumentala, izjednačavanje se događa i kod imenica koje završavaju na *-lac (slušalac)* gdje razlika, između nominativa jednine i genitiva množine, u odnosu na ostale padeže, nestaje. Razlog tomu je što oblici u nominativu i genitivu uzimaju osnovu iz drugih padeža pa se, umjesto oblika *gledalac* i *gledalaca*, javljaju *gledaoc* i *gledaoca*. Kategorija zamjenica, prema Bijelić (2009: 58), također je obilježena promjenama u odnosu na standard i to najčešće kod upotrebe zamjenice *koji* koja se u razgovornom stilu koristi kada je riječ o neživom. Primjer: *Oho, salon BMW-a kojeg* (umjesto *koji*) *ćeš da ti kupim?*. Slično je i s povratnom zamjenicom *svoj* koja se često zamjenjuje posvojnim zamjenicama (*moj, tvoj, njegov, naš, vaš, njihov*) kao npr. *uzmi tvoju osobnu iskaznicu* umjesto *uzmi svoju osobnu iskaznicu*. Pri odabiru osobnih zamjenica, govornici se pak najčešće odlučuju za naglašeni oblik pa ćemo češće naići na primjer: *Zamisli, meni se tako obratio!* umjesto *Zamisli, tako mi se obratio!* (Bijelić, 2009: 58).

4.3. Sintaktička razina

Sintaktičku razinu razgovornog stila karakterizira, prije svega, eliptičnost koja je izvediva zahvaljujući kontekstu i situaciji. Za rječnik razgovornog stila kaže se da je konkretan te da je oslobođen svake diskurzivnosti, zbog čega mu je omogućeno uskraćivanje podataka te izostavljanje zalihosti rečenica (Bijelić, 2009: 58). Izrazi kao što su *Đenja!, Veče!, Inače?* umjesto ispravnog *Doviđenja!, Dobro veče!, Kako ste inače?*, samo su neki od primjera, gore spomenute, eliptičnosti. Uz takve se izraze često javljaju rečenice sastavljene od jedne ili pak nekoliko riječi, npr. *Subota, znači subota?, Ti prva, ja za tobom!*. Navedeni su primjeri, kako Bijelić (2009: 59) navodi, preuzeti iz dijaloga kao odgovor na prijašnju situaciju, a za njihovo razumijevanje potreban je širi kontekst. Za sintaktičku su razinu također karakteristične brojne poslovice i izreke, kao npr. *Što prije, to bolje., Što se mora nije teško., Tko zna, zna.* i dr. Bijelić na istom mjestu navodi da, unatoč ekonomičnosti, razgovorni stil karakterizira i upotreba pleonazama, npr. *Zelen si kao trava., Trebaš osim toga, također i prepraviti naslov.* i sl. Kada

govorimo o redosljedu riječi u rečenici, razgovorni stil karakterizira slijed govornikovih misli, koji se nerijetko razlikuje od obvezatnog. Primjer za to je rečenica *Tvojim prijateljima je rekao da nisam bila.*, koja bi trebala glasiti *Tvojim prijateljima rekao je da nisam bila.* ili *Tvojim je prijateljima rekao da nisam bila.* Osim enklitika, razgovorni stil u nepravilan položaj stavlja i predikat i to najčešće na prvo mjesto u rečenici (*Poskliznuo se je samo tako. / Predomislit će se on.*). Iz navedenih primjera proizlazi kako razgovorni stil obiluje jednostavnim rečenicama ili nezavisnosloženim, ukoliko je riječ o složenim rečenicama (Bijelić, 2009: 59).

4.4. Leksička razina

Inovativnost, sloboda izraza, žargonizmi, poštapalice i ekspresivnost, samo su neke od osobitosti razgovornog stila. Upravo zbog ekspresivnosti, razgovorni stil obiluje česticama kao što su: *evo, eto, gle, je l' i dr.*, a česte su i promjene značenja riječi. Kao dobar primjer za to Bijelić (2009: 59) navodi glagol *predstavljati* koji se često koristi umjesto glagola *biti*, npr. *To djelo predstavlja središnjicu njegova književna opusa.*, dok bi ispravno glasilo *To je djelo središnjica njegova književna opusa.* Za primjer pravilne upotrebe glagola *predstavljati* možemo uzeti rečenicu *Knjižničarka i profesorica predstavljaju gostujućeg profesora.* Osim glagola, često dolazi i do izjednačavanja prijedloga *zbog* i *radi*, odnosno njihovog značenja. Značenje namjere često se izražava prijedlogom *zbog* kao npr. *šutjet ću zbog tebe* umjesto *šutjet ću radi tebe.* Koliko razgovorni stil može biti slikovit, ali i zvučati grubo najbolje pokazuju primjeri poput: *Ajd' nemoj mljet više., Baš si mutavac!, Makni se, nije ti tata staklar., Ne brinem se za njega, tatica će mu to srediti., Koja je to mrcina.* i brojni drugi koji uz pomoć uvećanica, umanjenica, pejorativa i odmilica pospješuju vulgarnost izraza (Bijelić, 2009: 59–60). Za leksičku je razinu karakteristična još i česta upotreba kolokvijalizama, dijalektizama i vulgarizama.

5. SPONTANI GOVORENI JEZIK

5.1. Usporedba spontanog govorenog i pisanog jezika

Spontani govor hrvatskog jezika do sada je jako malo opisan, a razlog tomu je, kako Olujić i Matić (2017: 35) navode, što se većina lingvističkih istraživanja bavi pisanim izvorima koji su dostupniji, ali i mnogo bolje opisani. Iako su govoreni i pisani jezik dva modaliteta iste jezične djelatnosti zaslužna za komunikaciju, pretpostavka je da bi trebali biti veoma slični. No, dosadašnja istraživanja u hrvatskom, ali i drugim jezicima, pokazuju da značajne različitosti ipak postoje. Sama činjenica da, kada je riječ o govorenom i pisanom jeziku, zapravo govorimo o govornom-auditivnom i grafičko-vizualnom mediju čini njihovu osnovnu razliku. Za pisanu komunikaciju kažemo da je jednomedijska iz razloga što se ostvaruje pismom, dok za govornu komunikaciju kažemo da je multimedijaska jer su za prijenos određene poruke potrebni različiti mediji (glas, mimika, geste). Olujić i Matić na istom mjestu navode da je pisani jezik mnogo zahtjevniji od govorenog koji dozvoljava mnogo slobodniji izraz, bez da se naruši razumijevanje informacije koja se prenosi. Možda najočitija razlika ovih dvaju pojmova leži u činjenici da se pisani tekst odlikuje boljom organiziranošću, jezgrovitošću, preciznošću kod izbora riječi te brzim uvođenjem potpunijih informacija, dok govoreni jezik karakterizira mnogo ponavljanja i drugih dodatnih informacija. Na sintaktičkoj razini, pisani jezik jasno je podijeljen na rečenice, dok se u govorenom jeziku rečenice ipak malo teže izdvajaju (Olujić, Matić, 2017: 35–37).

5.2. Osobitosti spontanog govorenog jezika

Spontani govoreni jezik karakterizira nepripremljenost, što znači da nastaje onog trenutka kada je i strukturiran (Mello, 2014: 28). Najčešće se realizira interakcijom lice u lice (Ghasemi, Jahromi 2014: 151³) te je popraćen raznim paralingvističkim elementima poput geste, intonacije, stanke i dr. (Badurina, Kovačević 2001: 154⁴). Osim toga, karakteriziraju ga i fonološki reducirani oblici poput fragmentirane sintakse, prevlasti aktivnih konstrukcija, pojednostavljenja leksika te velikog broja ustaljenih jezičnih sredstava s fatičkom funkcijom kao što su *ovaj, znaš, mislim* i dr. (Košutar, Hržica 2019: 162), a nerijetko se pojavljuju i

³ Košutar, S.; Hržica, G. (2019: 162) prema Ghasemi, H.; Jahromi, M. K. 2014. „The differences between spoken and written discourses in English”, *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, 6, 4, 147–155.

⁴ Košutar, S.; Hržica, G. (2019: 162) prema Badurina, L.; Kovačević, M. 2001. „Raslojavanje jezične stvarnosti“. Filozofski fakultet u Rijeci.

ponavljanja i oklijevanja (Ghasemi, Jahromi 2014: 151⁵), kao i jednostavne strukture, različite vrste elipsa, ali i nezavisnosložene rečenice. „Kao temeljna jedinica govorenog jezika često se spominje iskaz, pa je tako iskaz i osnova nekih mjera jezičnoga razvoja ili jezičnoga znanja, primjerice prosječna duljina iskaza. Razdvajanje na iskaze, kao i razdvajanje govorenog niza na rečenice, temelji se na intonacijskim kriterijima, najčešće na pauzi“ (Košutar, Hržica 2019: 163 prema Crystal, 1987⁶). Iako je pretpostavka da pauza označava kraj govornikovog iskaza, to ipak nije dovoljno dobar pokazatelj granica rečenice. Razlog tomu je što govornici često nižu rečenice bez pauze, ali i zastaju na mjestima koja nisu granice. Najčešće je riječ o ispunjenim pazama, odnosno zvukovima govornika koji ne odgovaraju riječima (*ah, uh, hm* itd.) (Ward, 1989: 137).

Spontani govoreni jezik ne zahtijeva poseban trening, izrazito je učinkovit te nameće minimalno kognitivno opterećenje. Karakterizira ga, kako Shriberg (2005: 2) navodi, slobodan tok riječi bez interpunkcije koja se pak nadomješta prozodijom. Promjena govornika, također je jedna od karakteristika govorenog jezika. Ponavljanja, ispravljanja te razne pogreške u govoru karakteristični su za početak samog razgovora. Iako su se navedene karakteristike nekoć smatrale „greškama“, sve veći broj literatura na ovu temu počinje ih cijeniti kao sastavni dio jezika, odnosno razgovora. Što se tiče promjene govornika, njihovo smjenjivanje ne teče jednostavno kao što je to primjer u pisanim dijalozima. Slušatelji pak, uz pomoć sintakse, semantike, pragmatike i prozodije govornika pretpostavljaju kraj njegovog govornog čina, ali unatoč tome, često započinju govoriti prije nego govornik završi. Takva su preklapanja govornika česta, ne samo kada u razgovoru sudjeluje više osoba, već su moguća i s dva sugovornika. Još jedna karakteristika govorenog jezika je da zahvaljujući njemu možemo „čuti“ govornikovu emociju, odnosno njegovo unutarnje stanje (Shriberg 2005: 2–3). Bit govora leži u tome da zapravo prepoznamo ono što nam ljudi govore, a ne što je ili nije gramatički ispravno. Iako se u razgovorima često izostavlja dio iskaza, uz pomoć konteksta moguće je razumjeti što nam netko govori iz razloga što je fokus isključivo na informaciji koju treba prenijeti (Ward 1989: 138).

⁵ Košutar, S.; Hržica, G. (2019: 162) prema Ghasemi, H.; Jahromi, M. K. 2014. „The differences between spoken and written discourses in English”, *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, 6, 4, 147–155.

⁶ Crystal, D. 1987. *The Cambridge Encyclopaedia of Language*. Cambridge University Press. Cambridge.

6. CILJEVI, PRETPOSTAVKE I METODOLOGIJA RADA

Cilj je ovog istraživanja prikazati sintaktičke osobitosti govorenog jezika tijekom spontanog razgovora nekolicine sudionika. Analizom korpusa govorenog jezika pokušat će se dobiti uvid u neke od najučestalijih „pogrešaka“ u govoru koje, na sintaktičkoj razini, odstupaju od standarda.

Osnovna je pretpostavka da će se govoreni jezik, snimljen tijekom neformalnog razgovora, uvelike razlikovati od standarda. Karakterizirat će ga, već spomenuti, nepravilan redosljed riječi u rečenici, elipsa glagolskih oblika, brojna ponavljanja i poštapalice, a zbog česte izmjene govornika, pretpostavka je i da će se koristiti kratke, odnosno jednostavne rečenice.

Za potrebe istraživanja sudjelovalo je 10 ispitanika, od kojih je 8 ispitanika ženskog spola, a 2 muškog. Riječ je o ispitanicima od 25 do 26 godina, polaznicima diplomskog studija filozofskog fakulteta, porijeklom iz Splita i okolice. Istraživanje je provedeno na način da ispitanici nisu bili upućeni u sam proces istraživanja kako bi bili nepripremljeni, odnosno kako bi što manje pazili na pravilan izgovor tijekom razgovora. Razgovori su snimani za vrijeme neformalnih situacija, a kasnije su transkribirani, nakon čega je provedena detaljnija analiza.

7. KARAKTERISTIKE GOVORENOG JEZIKA

7.1. Upotreba glagola

7.1.1. *Historijski prezent*

Paradigme vremenskih oblika pojedinih glagola iscrpno su nabrojane u mnogim gramatikama, a one podrazumijevaju paradigmu prezenta (*gledam, gledaš...*), perfekta (*gledao sam, gledao si*), futura (*gledat ću, gledat ćeš*) i dr. Vremenski oblici glagola, tvrdi Katičić (1981: 4), dobro su nam poznati, no vremenska značenja koja se njima izražavaju pokazuje da su sintaktički odnosi ipak malo kompliciraniji. Aorist, ne samo da služi za izricanje prošlih događaja, već ga u sintaksi nerijetko koristimo za izricanje svevremenskih (*Dva loša ubiše Miloša.*) i budućih (*Ako nam ne pomognu, propadosmo.*) radnji. Uzmimo za primjer futur koji, osim što izražava buduće vrijeme, te prezent, koji izražava sadašnje vrijeme, služe i za prepričavanje prošlih događaja. Iz navedenog zaključujemo kako isti vremenski oblik može imati sasvim različita vremenska značenja te kako se gramatička oznaka vremena ne mora uvijek poklapati sa stvarnim vremenom zbivanja. „Kada se poklapa, kažemo da je uporaba gramatičkih vremenskih oznaka *apsolutna*, a kad se ne poklapa, kažemo da je *relativna*“ (Katičić 1981: 4). Ako prepričavajući neki događaj kao vrijeme zbivanja uzmemo ono vrijeme u kojem je osoba o kojoj je riječ govorila, tada bismo imali relativnu, odnosno gramatičku oznaku sadašnjosti. „Takva relativna sadašnjost koja se odnosi na neko vrijeme zbivanja u prošlosti zove se *historijski* ili *pripovjedni prezent*“ (Katičić 1981: 4). Historijski je prezent karakterističan, dakle, za pripovijedanje prošlih događaja. Njime se ne izražava apsolutna prošlost, već relativna sadašnjost neke zbiljske prošlosti te ovisno o tome je li svršen ili nesvršen može se zamijeniti aoristom ili imperfektom (Katičić 1981: 5).

Takva uporaba prezenta karakteristična je i za govoreni jezik što pokazuju i sljedeći primjeri:

- ...'nači mi **naručimo** dvi pizze, on naručio tu tunu... poslije Tonka **oće** vino, nema više vina... nakon po ure **dobijamo** Reno, ja...
- ... 'nači nakon uru vrimena što smo mi svi pojeli, Tonka **dobija** svoje...
- ... ona ti samo **ode** i onda ti se nakon par minuti **vrati** i **kaže**...
- ... ja san naručila tri cheesa i čevape, on ti **stavlja** peč' ta tri, 'na', nije on napeka toga...
- ... onda je čeka da se to ispeče, onda ti to stavi tu i onda jedan po jedan sastojak, **dodaje** i **ricka**, znači nema on to pripremljeno i izrizano, on ti to **ricka**... onda ti to **stavi**, onda ti zove...

- ... i ona će ti kupit' šljive, **kupi** šljive za četrdes' kuna ja mislin, šljive koje ka' ti je otvorila kesu **su gnjile**, **ide** vratit te šljive, **daje** joj čet'ri breskve i još je trebala nadoplatit'...
- ... ona je 'vako naslonila ruke na stomak i gušta i ja ono **gle'an₂** 'nači ono, očito neće stat', pije, puši non stop...
- ... ja **govorin** ono: „Može ka', nek ide, to mi je prilika da sve zoven na pir...“
- ... a **govori** on ka': „Ivana šta me brige, iman Caddy...“
- ... išli smo jučer i već tad **govori** on meni da ne viruje da će igdi ić'...

Za izražavanje prošlosti, prema Katičiću (1981: 5), u govorenom jeziku, glagolska vremena poput aorista i imperfekta, gotovo su zanemarena. Njihovu su ulogu u potpunosti preuzeli perfekt, koji izražava apsolutnu prošlost, te prezent, koji izražava relativnu sadašnjost. Takva funkcija prezenta, karakteristična za književnoumjetničko pripovijedanje, postaje sve češći način pripovijedanja u govorenom jeziku. Za ovakav tip pripovijedanja, vremenske su odrednice, koje radnju smještaju u prošlost, rijetkost zbog čega nam je kontekst vrlo bitna stavka u razumijevanju izrečenog. Da se prezent najčešće koristi u pripovijedanju, potvrđuju i gore navedeni primjeri. Većina primjera upravo je takvog tipa gdje govornici, uživljavanjem u događaj, nižu događaje jedan za drugim koristeći upravo prezent. Rečenice u kojima je zabilježena takva upotreba većinom pripadaju nezavisnosloženim rečenicama, od kojih najviše primjera pripada sastavnim rečenicama ili pak rečeničnom nizu. Korištenje prezenta zabilježeno je i kod glagola govorenja u primjerima upravnog (8. i 9. primjer) i neupravnog (10. primjer) govora. Nekoliko je, dakle, slučajeva u kojima se prezent može upotrijebiti u funkciji izricanja prošlosti, da se, kako Štrkalj Despot (2011: 276) navodi, postigne iluzija sadašnjosti. Takav, stilski obilježen tip pripovijedanja, složit ćemo se, govoru daje jednu posebnu živahnost.

7.1.2. Elipsa pomoćnog glagola biti u perfektu

Eliptični su oblici danas sve češća pojava u govorenom jeziku. Eliptične konstrukcije uvjetovane su, najčešće, željom za sažetošću iskaza kao i željom da se raspoloživo vrijeme što bolje iskoristi. S druge strane, eliptičnost također može upućivati na angažirano govorenje kao i na jaku afektivnost (Vuletić, 1988: 34). Prema Trenzeru (1971: 65–66), ekspresivnost izraza u govorenom jeziku ostvaruje se i ispuštanjem pomoćnog glagola biti u perfektu jer takav glagolski oblik s pokraćenom formom djeluje živahnije. Takav oblik perfekta predstavlja posebnu vrstu koja se naziva krnji perfekt.

Pojava krnjeg perfekta karakteristična je kod:

1. poslovičnog perfekta (svevremenost):

Prošla baba s kolačima., Upala mu sjekira u med (Brlobaš, 2017: 49).

2. u pjesmama (riječce *je* i *su* izostavljaju se kad god je to potreba stiha):

Lijepo ih tamo dočekali; kad to čula gospođa kraljica, ona njemu tiho besjedila (Maretić, 1963: 626).

3. na početku pripovijedaka:

U Hrvatskoj na brdu, koje se zove Kremen, bila crkva i pred njom rast; pod ovijem rastom jednom plandovalo nekoliko ovaca i kod njih sjedila baba; bila dva brata zajedno u kući, pa jedan sve radio, a drugi jednako besposličio i gotovo jeo i pio (Maretić, 1963: 626).

4. u perfektu povratnih glagola (3. l. jd)

Vlak se zaustavio pred ulazom., I ona se dosjetila (Barić, 1995: 240).

Krnji je perfekt, dakle, sažetiji, ali i stilski izraženiji od potpunog perfekta. Takav je oblik perfekta nesumnjivo ekspresivniji i znatno osjetniji, naročito kada se koristi u književnoumjetničkom stilu za pripovijedanje ili opisivanje. No, za razliku od književnoumjetničkog, takva funkcija krnjeg perfekta ipak rijetko dolazi do izražaja u govorenom jeziku. Primjera u kojima je zabilježena upotreba krnjeg perfekta više je nego je to bilo pretpostavljeno.

Primjeri su sljedeći:

- ... uglavnom *vrh*, i općenito *zvuk* i *to sve bilo super*...
- ... *mislin, prekrasno bilo* za vidit', ti antički ostaci...
- ... *Luka je io tunu, Tonka naručila* salatu...
- ... *on već pojeo* svoje, dobijemo *Reno*, ja, *mi svi pojili*...
- ... *Tonka naručila* onaj *Radler* od limuna, *on joj donija* od grejpa, ona ne voli grejp, onda *donio* limun pa 'nači ceremonija...
- ... uglavnon, onda smo mi tu razgledavali, navečer *bila ta večera*...
- ... *kava bila dobra*, 'nači tu je prošlo sve u redu...
- ... nek se on okupa jer *on reka* da se neće kupat' na stinama ka' zbog noge...

- ... *toga i mene bilo straj...*
- ... *uglavnon, čovik bio prepametan, presmišan...*
- ...*uglavnon, mi zaključili da je njima predobra turistička zajednica...*

Upotreba krnjeg perfekta, u navedenim primjerima, rezultat je, pretpostavimo, želje za sažetošću iskaza. Ovakva konstrukcija perfekta zabilježena je u govoru tek dvaju ispitanika što dovodi do pretpostavke da je riječ o osobama istog govornog područja. No, činjenica da jedan od ispitanika pripada splitskom, a drugi sinjskom govornom području, osporava gore navedenu pretpostavku. Iščitavanjem literature o sinjskom govoru, moguće je zaključiti kako je ovakav oblik perfekta zapravo jedna od karakteristika sinjskog govora, zbog čega ne čudi što se ispitanik češće odlučuje za krnji umjesto potpunog oblika perfekta. Takav odabir za govornike splitskog područja nije česta pojava zbog čega je navedeno obilježje karakteristika govornika, a ne njegovog govornog područja. Kao što je već navedeno, ekspresivnost koja se inače postiže upotrebom ovog oblika, u govorenom jeziku ipak ne dolazi do izražaja. Takva funkcija krnjeg perfekta češća je u književnoumjetničkom stilu.

7.1.3. Prijelaznost glagola i povratna zamjenica (*se*)

Glagoli se, ovisno o procesu koji izriču, dijele na glagole *radnje*, *stanja* i *zbivanja*, a karakteristične su im kategorije *vida*, *lica*, *načina*, *vremena* i *stanja* (Barić i dr. 1995: 222). Istoimeni autori također navode da je jedna od karakteristika glagola i prijelaznost, odnosno osobina glagola da mu radnja prijeđe na objekt. Takvi glagoli koji otvaraju mjesto objektu nazivaju se *objektnim glagolima*, za razliku od *apsolutnih glagola* koji nemaju to svojstvo. Prijelaznost glagola može biti *izravna* ili *neizravna*. *Izravna* prijelaznost obuhvaća glagole s objektom u akuzativu, koje još zovemo i pravim prijelaznim glagolima, za razliku od neizravnih koji su također prijelazni, ali im je objekt u nekom drugom padežu. Valja izdvojiti još i povratne ili refleksivne glagole koji se tvore s povratnom zamjenicom *se*. Takve glagole, Barić i dr., svrstavaju u tri skupine: *pravi povratni glagoli*, *nepravi povratni glagoli* te *uzajamno povratni*.

1. *Pravi povratni glagoli* su glagoli kojima je subjekt ujedno i objekt, odnosno radnja ne prelazi na objekt kao kod većine glagola, već se vrši na subjektu. Takve glagole nazivamo još i prijelaznim glagolima zbog zamjenice *sebe* koja je u akuzativu. Neki od primjera su glagoli *hvaliti se*, *češljati se*, *prati se* i dr.

2. *Nepravi povratni glagoli* su glagoli različitih značenja, među kojima su najčešći medijalni glagoli koji izriču zbivanja u prirodi i u ljudima (*mračiti se, sramiti se*). Za razliku od prethodne skupine, povratnu je zamjenicu *se* kod ovih glagola nemoguće zamijeniti punim oblikom *sebe*, što znači da se, kod ovih glagola, radnja ne vraća na subjekt.

3. *Uzajamno povratni glagoli* (recipročni glagoli) naziv je za glagole koji izriču radnju koju pokreću dva ili više subjekta na način da je svaki od subjekata ujedno i objekt drugome. Primjer jednog takvog glagola je rečenica *Potukli su se!*. U navedenoj rečenici primjećujemo kako radnja s jednog subjekta prelazi na drugi i obrnuto. Uz ovakve glagole često nailazimo na enklitički oblik povratne zamjenice u dativu (*si*) (Barić i dr. 1995: 230–231).

Osnovni pokazatelj povratnosti je upravo povratna zamjenica *se*. No, nije rijetkost da se povratna zamjenica pogrešno upotrebljava, naročito u govorenom jeziku. Glagoli koji nemaju svojstvo prijelaznosti često imaju konstrukciju koja, naizgled, odgovara prijelaznim glagolima. Tako se glagoli koji uza se mogu imati povratnu zamjenicu *se* ponekad koriste u pogrešnom kontekstu, što je vidljivo u sljedećim primjerima:

- ... *on je baš ono super čovik i ono baš se osjećan da me cijeni, iskreno.*
- ... *dok se ja osjećan psihički da san ja tu dobra, da ja dolazin svaki dan s osmijehon na posa, to je meni nekako najbitnije...*
- ... *išli smo baš lagano, ono, kad bi nam se došlo da stanemo, da malo, 'naš, se progibamo, pojidemo, on je pio kavu...*

Jedna od najčešćih pogrešaka kada je u pitanju prijelaznost glagola je upotreba konstrukcije glagola *zahvaliti* zajedno s povratnom zamjenicom *se*. Mnogi govornici poistovjećuju ova dva glagola ne znajući da je njihovo značenje, zapravo, sasvim različito. Tu razliku najbolje opisuje Opačić (2015: 346–347) gdje navodi da glagol *zahvaliti*, u hrvatskom jeziku, znači reći kome hvala, odnosno zahvaliti komu na pomoći, gostoprimstvu i sl. Glagol *zahvaliti se* pak znači ljubazno odbiti, odnosno zahvaliti se na ponuđenom uz uljudno odbijanje istog. Takav tip pogreške, nerijetko imamo priliku čuti na radiju ili televiziji kada se voditelji, po završetku emisije, zahvaljuju na slušanju/gledanju. Takva dva primjera zabilježena su i u ovoj analizi govorenog korpusa.

- ... *ajme šta je draga, molin te zahvali joj se na poklonu...*
- ... *ma neću van ja ić, zahvaljujen na pozivu, al stvarno neman kad, virujte mi...*

Kapović (2022: 72) pak u svom istraživanju navodi kako je gore navedena teza, po kojoj glagol *zahvaliti* ima značenje izražavanja *zahvalnosti*, dok povratni oblik *zahvaliti se* ima funkciju *odbijanja*, tek izmišljena razlika pojedinih preskriptivista. Upravo zbog navedenih nesuglasica po pitanju razlike u značenju ovih dvaju glagola, govornici hrvatskog standardnog jezika još uvijek nailaze na nedoumice kada je riječ o izboru glagola.

7.2. Prijedlozi

Prijedlozi, prema Blagus Bartolec i Matas Ivanković (2013: 361–362), pripadaju nepromjenljivoj vrsti riječi te se definiraju kao riječi čija je funkcija relacijska. Oni, dakle, izriču sintaktičke i logičke odnose među riječima u rečenici. Prijedlog, kako mu i samo ime govori, najčešće dolazi na prvo mjesto, odnosno ispred riječi na koju se odnosi. Uz pojam prijedloga, veže se i pojam nepunoznačnosti, što bi značilo da se mogu proučavati samo u suodnosu s drugim riječima. Stažić (2012: 107) tako navodi da autori u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* prijedloge određuju kao pomoćne gramatičke riječi „koje označuju podređenost jedne punoznačne riječi drugoj i time izriču međusobni odnos predmeta ili radnji koje izriču punoznačne riječi.“ Prijedloge možemo podijeliti u dvije skupine. Prva se, ujedno i najčešća, podjela odnosi na tvorbu prijedloga, a druga na njihova leksičko-semantička svojstva. Podjela na tvorbu prijedloga uključuje četiri vrste prijedloga:

1. „prijedlozi kao netvorbene riječi (*u, na, iz*)
2. prijedlozi složeni od dvaju prijedloga (*usred, naspram, iznad*)
3. prijedlozi složeni od prijedloga i imenice (*navrh, podno, umjesto*)
4. prijedlozi nastali poprijedloženjem samih imenica (*čelo, kraj, mjesto*) i priloga (*niže, prije, više*)“ (Stažić, 2012: 108 prema Težak, Babić, 2007).

Druga podjela s obzirom na leksičko-semantička svojstva prijedloga obuhvaća *dimenzionalne* i *nedimenzionalne* prijedloge. *Dimenzionalni* prijedlozi obuhvaćaju dvije skupine, prostorne (lokalne) i vremenske (temporalne) prijedloge. *Nedimenzionalne* prijedloge pak karakterizira modalnost, instrumentalnost, finalnost, kauzalnost i dr. (Stažić, 2012: 109). Budući da su prijedlozi nesamostalne riječi, njihov se položaj određuje ovisno o tome u kakvom su odnosu prema imenskoj riječi uz koju se vežu. Tako razlikujemo nekoliko položaja u kojima se prijedlog može nalaziti. Prema Blagus Bartolec i Matas Ivanković (2013: 364), prva je među njima *prepozicija*, prema kojoj su prijedlozi i dobili ime. Ona podrazumijeva položaj prijedloga ispred imenske riječi (*na hlačama, iza njega, preko ramena* i dr.). Druga se, *relativna pozicija*,

odnosi na prijedloge koji se nalaze ispred imenske riječi te iza zavisne riječi koja se, promijenivši svoje mjesto, našla ispred prijedloga. Takva pozicija prijedloga zabilježena je tek u nekoliko slučajeva, od koji su neki stilski obilježeni (*njih preko milijun*). Za razliku od prepozicije, koja se smatra uobičajenim položajem prijedloga, *postopozicija* se odnosi na prijedloge koji svoje mjesto pronalaze iza imenske riječi na koju se odnose. Kao najčešće među njima, autori navode prijedloge: *radi, nasuprot, unatoč* i *usprkos*. Osim navedenih pozicija, Blagus Bartolec i Matas Ivanković (2013: 366) navode kako prijedlozi mogu zauzeti i položaj *circumpozicije*. Takav položaj odnosi se na prijedložne izraze, a podrazumijeva položaj u kojem se prvi dio nalazi u postpoziciji, dok se prvi dio prijedloga pojavljuje ispred imenske riječi (*s tim u skladu, od nas daleko*). Jedan od položaja je i tzv. *distaktna pozicija* koja podrazumijeva parne prijedloge s antonimnim značenjem (*od – do, iz – u*), kao i parne prijedloge s početnom točkom i određenim smjerom (*od Save prema kolodvoru*). U istu se skupinu svrstavaju još i dvodijelni prijedložno-padežni izrazi s jednim značenjem (*naći se u 5 do 7*). *Interpozicija* također predstavlja jedan od položaja prijedloga, a podrazumijeva položaj unutar konstrukcije koja se, kako ne bi došlo do gubitka značenja, ne može rastaviti na manje dijelove. Kao primjer, Blagus Bartolec i Matas Ivanković (2013: 370) navode osobna imena (*Gospa od zdravlja*), imena mjesta (*Sveti Petar u Šumi*), neke ustaljene izraze (*četkica za zube, skok u vis*) te različite frazeme (*svoj na svome, kap po kap*). Položaj u kojem se prijedlozi mogu naći jedan pored drugog naziva se *kontaktna pozicija (za na plažu)* što dovodi do pleonastičnih prijedložnih parova čija je „svrha stilsko isticanje“ (*zbog poradi, glede i u svezi*). Upravo ta pleonastična pozicija prijedloga karakteristika je govorenog jezika. No, postoje i slučajevi s prijedložno-padežnim izrazima u kojima dolazi do izostavljanja imenske riječi. Takva se pozicija naziva *eliptičnom*, a čine je primjeri poput *razlozi za i protiv, prije ili poslije podne* i dr. (Blagus Bartolec, Matas Ivanković, 2013: 373).

Većina se prijedloga analiziranog korpusa nalazi u položaju prepozicije, distaktnoj poziciji ili pak u položaju interpozicije.

Neki od primjera prijedloga pronađenih u položaju prepozicije su:

- *do kraja, na zidove, oko Međugorja, do kolina, na piru, za djeveruše*

Mnogo je zabilježenih prijedloga koji pripadaju distaktnoj poziciji, a najčešće je riječ o parnim prijedlozima s antonimnim značenjem. Neki od tih primjera su:

- *od Dugopolja do Senja, od tri do pet, od osan ujutro do četiri, od Aržana do Sinja, od tri ujutro do, ne znan, pet ipo*

Položaj interpozicije, u analiziranom korpusu, uglavnom podrazumijeva upotrebu prijedloga *za* u primjerima poput:

- *pauza za jelo, misto za sastanak, izlaz za brzu cestu, kartama za Fusion, reklama za Vanish*

Iz svega navedenog možemo zaključiti kako su prijedlozi neizostavan element gotovo svake rečenice te kako je za izricanje sintaktičkih i logičkih odnosa među riječima, nužna njihova pravilna upotreba.

7.2.1. Izricanje uzroka i namjere prijedlozima *zbog* i *radi*

Razlika između značenja *zbog* i *radi* u novije se vrijeme sve manje poštuje te se prijedlog *radi* sve češće koristi na mjestu prijedloga *zbog*. Iako je, prema Kovačević (1958: 110), razlika u značenju prijedloga *zbog* (uzrok) i *radi* (namjera) očita, ipak često nailazimo na pogreške drugih u govoru. Tako ćemo ponekad čuti ili pročitati kako netko *nije došao u školu radi bolesti* ili je *napustio školu radi neuspjeha*, kako *se predstava odgađa radi bolesti pojedinih članova* itd. U svim navedenim primjerima na mjesto prijedloga *radi* trebalo bi upotrijebiti prijedlog *zbog* s genitivom, jer je u pitanju uzrok, a ne namjera. No, valja priznati da nije uvijek lako razaznati kada je riječ o uzroku, a kada o namjeri, što potvrđuje i Maretić (1931⁷) u *Gramatici i stilistici hrvatskog ili srpskog književnog jezika*, ne odvajajući uzrok od namjere te navodeći kako se za izricanje uzroka upotrebljavaju prijedlozi *zbog, pored, radi (poradi), od, s* i dr. Nadalje, prema Kovačević (1958: 110), Brabec, Hraste i Živković u svojoj *Gramatici hrvatskog ili srpskog jezika* (1952.) mnogo preciznije objašnjavaju razliku između gore navedenih prijedloga. Prijedlog *zbog* koriste u ulozi uzroka (*nisam jučer došao zbog bolesti*), dok se namjera izriče, kako kažu, obično prijedlogom *radi* (*idem u školu radi svojeg obrazovanja*). Također navode kako rečenice s prijedlogom *radi* izriču radnju koja se još nije dogodila te kako u takvim primjerima rečeničnu oznaku koja označava namjeru možemo zamijeniti namjernom rečenicom (npr. *Idem u školu radi obrazovanja. / Idem u školu da se obrazujem.*). Suprotan primjer je rečenica *Nije došao u školu zbog bolesti.*, gdje glagoli izriču radnju koja se već dogodila, odnosno uzrok neke radnje, pa ćemo tako priložnu oznaku uzroka zamijeniti uzročnom

⁷ Kovačević, S. (1958: 110). „O značenju i pogrešnoj upotrebi prijedloga» zbog «i» radi «“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 6, 4, 109–111 prema Maretić, T. 1931. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskog književnog jezika*.

rečenicom (*Nije došao u školu jer je bolestan.*). Dobar primjer je i rečenica *Radionica je zatvorena radi inventure.*, u kojoj je prijedlog *radi* pogrešno upotrijebljen iz razloga što uzrok zbog kojeg se vrši radnja već postoji, odnosno radnja je zatvorena. Iz tog razloga rečenica bi trebala glasiti *Radionica je zatvorena zbog inventure.* No, ukoliko želimo reći da će radionica biti zatvorena kako bi se izvršila inventura, rečenica bi tada glasila *Radionica će biti zatvorena radi inventure* (Kovačević 1958: 110–111). Koliko su pogreške kod izricanja uzroka i namjere prisutne u svakodnevnom govoru pokazuju nam navedeni primjeri:

- ... *'naš kako mi je bilo ža' šta nisan mogla ić', baš san se naživcirala, al' mi je tako drago radi njega...*
- ... *ma iću samo zbog tebe, da ne budeš sama...*
- ... *nisan stigla ništa radi posla...*

Iako, ne samo u jeziku, već i u pismu, često možemo naići na pogreške prilikom odabira prijedloga *zbog* i *radi*, u ovoj analizi, takvih dvojbi nije bilo mnogo. Pogreške su zabilježene tek u tri primjera i to na način da su dva primjera preuzeta od jednog te jedan od drugog ispitanika. Primjera u kojima je primijećeno korištenje navedenih prijedloga, bilo je, naravno, i više, samo su, za razliku od gore navedenih, upotrijebljeni na pravilan način (*ajme šta san nervozna zbog posla, kasni' ću zbog gužve, morat ću ubrzo na nekakvu edukaciju radi posla*). U literaturi ćemo nerijetko naići kako je razlika među ovim prijedlozima očita, no ipak, promotrimo li ponekad govor drugih, ali i nas samih, shvatit ćemo da je u nekim situacijama ipak potrebno razmisliti o tome koji prijedlog upotrijebiti. U većini situacija, pojedini prijedlog nam se spontano nameće, odnosno ne razmišljamo mnogo, znajući da smo upotrijebili pravilan prijedlog, dok se u određenim situacijama ipak javljaju dvojbe. Razlog je tomu što hrvatske gramatike još uvijek nisu suglasne kod određivanja granica u značenju navedenih prijedloga. Dok pojedini autori naglašavaju očitu razliku među njima, drugi ih pak izjednačavaju⁸. Zbog toga i ne čudi što pitanje o razlikovanju ovih dvaju prijedloga još uvijek stvara nedoumice brojnim govornicima.

⁸ Maretić, T. 1931. u *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskog književnog jezika* prema Kovačević, S. (1958: 110).

7.3. Padežni izrazi

7.3.1. Posvojni genitiv / posvojni pridjev

Termin posvojnost, kako Kuna (1999: 2) navodi, u jezikoslovlju nazvana *otuđiva posvojnost*, hrvatski jezik opisuje kao odnos između pojedine stvari i njezina vlasnika. Isti se termin kasnije proširio na rodbinske i druge odnose među ljudima, posjedovanje dijelova tijela te na pripadanje nekom predmetu ili kakvom apstraktnom pojmu. Kao temeljni kriterij kojim se određuje posvojnost među elementima sintagme, Kuna (1999: 2) navodi mogućnost parafraziranja sintagme koja posvojnost izražava u rečenici čiji je predikat glagol *imati*, bez da dođe do promjene u značenju (npr. *Josipov brat* u *Josip ima brata*). Hrvatska normativna tradicija propisuje kako, u određivanju posvojnosti, posvojni pridjev uvijek treba imati prednost. Uporaba posvojnog genitiva valjana je dakle u samo dva slučaja, odnosno ako se uz genitiv nalazi atribut (*ruke moga oca*) ili apozicija (*knjige pisca Kovačića*), te „ako postoje zapreke u izvođenju pridjeva koje mogu biti semantičke ili tvorbene naravi (*stanovnici mlake* i *mlačni stanovnici* nije isto)“ (Kuna, 1999: 1), na što Mićanović (2000: 118 prema Golovačeva i dr. 1989: 143–144) dodaje još tri pravila: „1. izražavanje pripadanja većem broju osoba (*odmor rudara, volja gospodara*); 2. ime posjednika izraženo poimeničnim pridjevom (*lice bezrukog, gospodar vjernih*); 3. posjednik izražen imenicom koja označava neživo (*oštrica noža, kule grada*). U svim ostalim slučajevima treba upotrebljavati posvojne pridjeve.“ Da se posvojni genitiv može zamijeniti posvojnim pridjevima, navodi se u mnogim priručnicima, pa tako Mićanović (2000: 118 prema Pavešić⁹) navodi kako se posvojni genitiv ne bi trebao upotrebljavati ukoliko je to moguće izreći posvojnim pridjevom. Tako za primjer navodi sintagmu *studenti i studentice Zagreba* koju je, kako kaže, bolje ispraviti u *zagrebački studenti i studentice*. Težak i Babić (1996: 254) također navode da, ukoliko je moguće, upotrebljavamo, posvojni pridjev (*Zdenkina knjiga*), a ne posvojni genitiv (*knjiga od Zdenke*). Iako normativna tradicija prednost daje posvojnim pridjevima, atributnu je posvojnost ipak moguće izraziti posvojnim genitivom. Koliko se u govorenom jeziku prednost uistinu daje posvojnim pridjevima, prikazano je u dolje navedenim primjerima:

- *Idemo na pir 30.7. u Mostar, od mog prvog rođaka se sin ženi...*
- *... mi čak idemo od Leni auton do u centar...*
- *... a bija je sin od onoga pjevača iz U2-a...*

⁹ Pavešić, Slavko (ur.) 1971. *Jezični savjetnik s gramatikom*. Zagreb.

- ... al' morali smo ić' na pijesak zbog toga šta ovi **Reno od Tonke**, njega je, njemu je ozljedija ne'ko petu na košarci pa ga je to bolilo...
- ... šta si, koji si uzela? Koji omekšivać? Jaa ti koristim samo one **Lidlove**...
- ... to je baš taj **njihov** marketing, tipa ono, istarski sir, istarsko ulje...
- ... na trideset metara visine čovik, **njegov** ćaća, sidi...
- ...ćini mi se da je ovo **Ninin** ćaća, nije, jel da da bacaju malo?...
- Di su našle haljine? A Marija je moju onu narančastu, a Ana je **Eminu** uzela...

Pri analiziranju govorenog jezika nerijetko ćemo naići na različite oblike prilikom izražavanja posvojnosti. Posvojnost jezičnih sredstava, točnije odnos između subjekta i objekta, u hrvatskom se jeziku može izreći na nekoliko načina. Najčešći među njima je posvojni genitiv, odnosno upotreba prijedložno-padežnog izraza *od + genitiv*. Na ovaj način, koji se najčešće uzima kao pogrešan, gotovo svakodnevno možemo naići u spontanom govoru. Iako navedenu konstrukciju hrvatske gramatike smatraju neprikladnom te prednost daju posvojnim pridjevima, u govorenom jeziku nerijetko ćemo naići upravo na taj oblik (*od Leni auton*, *Reno od Tonke* i dr.). No, takvi primjeri su u manjini iz razloga što se prednost ipak daje posvojnem pridjevu (*njegov*, *Ninin*, *njihov* i dr.) Od drugih konstrukcija (*u+G*, *na+L*, *u+L*), kojima se može izreći posvojnost, pronađen je tek jedan primjer prijedložne konstrukcije *u + lokativ*, a riječ je o primjeru *njima su ti plaže u Puli amo reć ka', ka' najgora plaža na Marjanu*. Ovaj primjer, prikladnije bi bilo zamijeniti oblikom *pulske plaže* ili pak *njihove plaže* iz razloga što se iz konteksta može lako razumjeti na što se odnosi. Iako ćemo u govorenom jeziku nerijetko naići na prijedložni genitiv, prednost se ipak daje posvojnim pridjevima. S obzirom na to da su u istraživanju sudjelovali studenti na visokom stupnju obrazovanja možda je i to jedan od čimbenika zbog kojih se uspio potkrasti tek pokoji primjer konstrukcije koja se u hrvatskom govorenom jeziku ipak ne preporučava.

7.3.2. Instrumental sredstva

Instrumental se, kako Brač (2019: 30) navodi, često opisuje kao padež s najviše sintaktičkih uloga te da se besprijedložni instrumental može pojaviti u ulozi predikata, objekta, priložne oznake vremena (prostora, načina), ali i kao obavezno sredstvo. Instrumental s prijedlogom *s*, prema Brač, najčešće se pojavljuje u ulozi objekta uz uzajamne glagole, u priložnim oznakama društva, načina, vremena i dr. Iako je poznato da se instrumental društva izražava prijedložnim instrumentalom, a instrumental sredstva besprijedložnim, prijedlog *s* nerijetko se upotrebljava

uz instrumental sredstva (*hrane se s ribom*) ili u izražavanju predmeta radnje (*vlasnik upravlja s poljoprivrednim zemljištima*). No, usprkos uopćenim pravilima, prijedlog *s* i tada može biti opravdan ako se umeće ispred nesklonjivih brojeva i drugih riječi (*on upravlja s pet župa* ili *manipulirao je s Ines*) sa svrhom označavanja padeža (Brač 2019: 30). Nadalje, Brač (2019: 30–31) sredstvo objašnjava kao sudionika „radnje kojim upravlja drugi sudionik kako bi izvršio radnju i sredstvo s njim čini cjelinu u trenutku vršenja radnje te mu je na neki način podređeno.“ Bijelić (2009: 58) također navodi da se instrumental sredstva i društva, u govorenom jeziku, često izjednačavaju, odnosno oba se pojavljuju s prijedlogom *sa*. Tako ćemo češće naići na rečenice poput *Možemo li pisati sa olovkom?* umjesto *Možemo li pisati olovkom?*. U analizi korpusa govorenog jezika, prijedložni instrumental sa svrhom označavanja sredstva, pronađen je tek u tri primjera:

- ... *iman Caddyja s kojim iden na posa, iman kombija, ti imaš auto...*
- ... *al' bilo bi top da možemo s autom tipa, pa onda ne znan, otić' i u Stomorsku i tako nešto...*
- ... *išli smo s Clion, skupili smo Tonku i Renu u šest sati ujutro...*

S obzirom na to da je takva upotreba prijedložnog instrumentala, prema Bijelić (2009: 65) karakteristična za razgovorni stil, pretpostavka je bila da će njihova zastupljenost, u analizi spontanog govorenog jezika, biti još i veća. No, upravo suprotno. Primjeri u kojima se sredstvo izražava besprijedložnim instrumentalom ipak su prevladali (*malo me isto bilo strah spuštati se konopon, mora san jest žlicon, jedva san škarama izrizala, ma samo san se malo našminkala rimelon*). Unatoč tome, primjeri unutar analiziranog korpusa ipak su nedostatni kako bi se potvrdila ili pak osporila teza kako se instrumental sredstva i društva u govorenom jeziku često izjednačavaju. Da bi se izmjerila njihova učestalost, analizirani bi uzorak trebao sadržavati mnogo više primjera no što je pronađeno u ovoj analizi. Ono što je moguće zaključiti na temelju prikupljenih podataka jest da se instrumental sredstva, usprkos nekoliko nepravilnih konstrukcija, uglavnom izražava besprijedložnim instrumentalom.

7.4. Prenošnje tuđeg iskaza

7.4.1. Upravni govor

Upravni govor mogli bismo opisati kao doslovno prenošenje tuđeg iskaza uz „poštivanje toga kako je netko nešto rekao, koje je riječi pritom upotrijebio“ (Dožudić, 2018: 45). Iako se u svim gramatikama hrvatskog jezika može pronaći gotovo jednaka definicija upravnog govora, bavljenje živom građom govora dovodi do mišljenja kako upravni govor ipak ne može biti isto što i doslovno prenošenje tuđih riječi, iz razloga što, kako Benić (2018: 5) tvrdi, čovjek nije sposoban zapamtiti, a tako ni prenijeti, svaku reproduciranu riječ tuđeg govora. Upravni je govor jedna vrsta replike originala jer reproducira sadržaj originala koji, uglavnom, ne prenosi sasvim vjerno. Original se, dakle, u većoj ili manjoj mjeri prilagođava upravnom govoru. Karakteristika je upravnog govora, u živom jeziku, da su nerijetko prisutni i elementi dramtizacije koji nisu zadani, zbog čega reproducirani sadržaj originala može varirati od govornika do govornika. „Ekspresivo-dijaloški elementi, jezik, dijalektalne, sociolingvističke i stilske osobitosti, govorne vrednote“, koje Benić (2018: 15) navodi, samo su neke od pojava karakteristične za govor koje utječu na prenošenje tuđeg govora. U ekspresivno-dijaloške elemente ubrajaju se vokativ, imperativ, krnji perfekt, elipse glagola, razni upitni izrazi, ekspresivna ponavljanja, konektori i brojni drugi elementi koje govornici, u većoj ili manjoj mjeri, mogu koristiti kod prenošenja originala. Benić na istom mjestu navodi da se original ne može uvijek vjerno prikazati, a dokaz su tomu jezične i dijalektološke barijere koje mogu postojati između govornika i kazivača. U slučaju da se jezik/dijalekt kazivača razlikuje od jezika/dijalekta govornika, kazivač se, u situaciji prenošenja tuđeg govora, najčešće koristi vlastitim jezikom/dijalektom. Upravnim se govorom prenose i fonacijski govorni elementi (tempo, dinamika, intonacija i stanka) te mimike i geste. Kazivač upravni govor najčešće započinje glagolima govorenja iako ponekad glagoli mogu izostati. U tom slučaju, upravni se govor prepoznaje uz pomoć konteksta i različitih neverbalnih elemenata (Benić, 2018: 22).

Na koji se način upravni govor ostvaruje u govorenom jeziku pokazuju nam sljedeći primjeri:

- ... ja njima **govorin**: „Ma nema tog Boga da van ja uđen u taj pijesak tu, to šporko, ljigavo...“
- ... oni ti ništa neće, al ja san **rekla**: „Briga me, vi stojte kod kuće!“
- ... i eto ti tog lika, **kaže** nama kao: „A možete tu, tu ne smetate nikome i ne znan 'oće van doć' policija“, kao, „naplatit kaznu jer je to cesta...“
- ...ja **govorin** kao: „Ne razumin kako privatni posjed kad nema nijedna oznaka, znači kad nema oznake da je zabranjen parking nije zabranjen parking“ i on ti ka nešto tu,

onda smo ga **pitati**: „Al' ovo nije cesta?“, onda je on **reka**: „Je, to je cesta!“ i onda smo samo **rekli**: „Jeje...“

- ... ja **govorin** njima: „Aj nek' neko navigaj!“ , Luka **kaže**: „Pa neš ti samo ravno!“ i mi se vozimo i ja ti njemu **govorin**: „Samo nemoj skrenit na autocestu za Split jer mi ne idemo u Split, mi idemo u Senj jer ćemo ručat tamo kod strica Luke.“
- ... ja **govorin**: „Jebenti, ne znan kako bi ti pomogla, al' razumin te, svih pere neka ta egzistencijalna glupa kriza pa ne znan ni ja ono...“
- ... ja **govorin**: „Može ka', nek' ide“, ja **govorin**: „to mi je prilika da sve zoven na pir.“
- ... i **reka** mi je odma: „Ma čim sa ja tebe vidio, zna' san da ćeš skočit'...“
- Ja **san** uvijek **Anti govorila ono**: „Ma daj ono“, 'naš ka', „sredit će se, riješit će se...“
- ... **reka** mi je: „To bi ti bilo najbolja ideja.“

Upravni govor, kao što je navedeno, podrazumijeva doslovno prenošenje tuđih riječi. No, koliko se ono uistinu podudara s izvornim sadržajem, sugovornicima je teško procijeniti. Za razliku od pisma, gdje su dvotočka i navodnici jedni od glavnih pokazatelja upravnog govora, u govorenom su jeziku to samo glagoli govorenja (*govorin*, *reka/rekla*, *kaže* itd.), prisutni u gotovo svim primjerima. Osim na početku, glagoli govorenja ponekad se pojavljuju i unutar samog iskaza, prekidajući tako određenu misao te dodatno naglašavajući osobu čije se riječi prenose (npr. **ja govorin**: „Može ka', nek' ide“ **ja govorin**: „to mi je prilika da sve zoven na pir.“). Osim glagolima govorenja, iskaz se često prekida i upotrebom diskursnih oznaka te nije uvijek lako prepoznati jesu li one sastavni dio upravnog govora ili je pak riječ o govornikovo spontanosti tokom iskaza. No, zahvaljujući elementima kao što su već spomenuta dramatizacija, koja uključuje upotrebu ekspresivno-dijaloških, ali i fonacijskih elemenata, diskursne je oznake ipak moguće pripisati samom govorniku koji na taj način često izražava vlastite stavove o izrečenom ili nerijetko traži potvrdu od sugovornika da je razumio bit onoga što mu prenosi (npr. **Ja san** uvijek **Anti govorila ono**: „Ma daj ono“, 'naš ka', „sredit će se, riješit će se.“). Mimike i geste, također su među zabilježenim elementima upravnog govora u ovom istraživanju, što samo potvrđuje gore navedene teorije, različitih autora, o upravnom govoru.

7.4.2. Neupravni govor

Neupravni govor, kao jedan od osnovnih oblika prepričavanja diskursa, očituje se preoblikovanjem tuđih riječi u zavisnu rečenicu te njezinim uvrštavanje u glavnu. Osnovna karakteristika koja neupravni govor razlikuje od upravnog je da se u nepravnom govoru original ne kopira, već se prvenstveno prenosi ono što se originalom htjelo reći, odnosno original se ne reproducira, već se prepričava (Benić 2018: 4–11). Preoblikovanje upravnog u neupravni govor vrši se uporabom glagola govorenja, mišljenja ili osjećanja te promjenom gramatičke oznake lica (Blagus, 2016: 262). Postoji nekoliko vrsta rečenica kojima se ostvaruje neupravni govor, a to su izrične, zavisno upitne i zavisno poticajne rečenice koje se u glavnu rečenicu uvrštavaju uz pomoć vezničkih riječi (npr. *da*, *kako*, *gdje* i dr.). Zavisno upitna rečenica uvrštava se uz pomoć veznika *što*, dok su veznici *da* i *neka* karakteristični za zavisno poticajnu rečenicu. Neupravni govor najčešće podrazumijeva objektnu rečenicu. Takvu, objektnu, rečenicu možemo pronaći ispred (***Trebalo bi poraditi na zakonu koji bi osigurao jednaku dostupnost informacija svih građana, rekla je.***), iza (*Društvo sveučilišnih nastavnika stoga smatra **da treba reagirati...***) te djelomično ispred i iza glavne rečenice (***A njegova je dužnost, kako reče, realizirati program za koji ga zaduži Ravnateljstvo.***) (Blagus, 2016: 264). Osim gore navedenih glagola govorenja (mišljenja ili osjećanja), karakteristika nepravnog govora je i promjena gramatičke oznake lica. Promjena funkcionira na način da ako se u upravnom govoru pojavljuje prvo lice, u nepravnom govoru dolazi do izjednačavanja tog lica s licem glagola govorenja (osjećanja ili mišljenja). U slučaju da je i glavni glagol u prvom licu, gramatička oznaka lica u nepravnom govoru ostaje ista. Kako se mijenja oznaka lica, tako dolazi i do promjene osobnih i posvojnih zamjenica. Pošto se zamjenice iz upravnog i nepravnog govora moraju preklapati, odnosno referirati na istu osobu, mijenjaju se na način da se prvo lice izjednačava s licem glavnog glagola, drugo se lice izjednačava s onim licem kojemu se glavni glagol obraća, dok se treće lice izjednačava s licem o kojem glagol glavne rečenice govori (Blagus, 2016: 265–267). Neupravni je govor, možemo reći, krajnje objektivan iz razloga što prenosi tuđe riječi i misli, ali ne i afektivnost upravnog govora (Vuletić, 1976: 195).

Iako u manjoj mjeri od upravnog govora, u analizi ovog istraživanja, zabilježeni su i primjeri nepravnog govora. Poklapaju li se navedene karakteristike nepravnog govora s analiziranim korpusom govorenog jezika, vidjet ćemo u navedenim primjerima:

- ... **govori on da** želi nešto izgradit', želi nešto, 'naš ono, svoje ono, više, veće i da ne zna kako doć' do toga...
- ... čovik mi **je reka' da** je oduševljen sa mnom i da su bar svi takvi klijenti...
- ... **reka' je da** obično ne skoče samo oni koji šute...
- ... da je **Matea rekla da** joj je ža' sta mene nije zvala...
- ... Jopa nešto **spominje da** bi brzo krenili živit' skupa, neki đir...
- ... ovi mu **je ka' isto reka'**, ka' on se bavi tin autima ono, **da** će mu ga valjda on kupit' ili nać' kupca ...

Kao i kod upravnog govora, glagol govorenja jedan je od osnovnih pokazatelja i neupravnog govora, odnosno prepričavanja tuđeg iskaza. Da je riječ o prepričavanju, a ne o doslovnom prenošenju tuđih riječi, vidljivo je već na samom početku. Preoblikovanje tuđih riječi u zavisnu, najčešće objektu rečenicu kao i promjena gramatičke oznake lica, odnosno izjednačavanje lica zavisne rečenice s glagolom govorenja, glavni su pokazatelji neupravnog govora. Iako raspored rečeničnih sastavnica neupravnog govora nije strogo određen, najčešće se ostvaruje na način da započinje glagolom govorenja (*reka'*, *govori*) nakon kojeg slijedi zavisna rečenica, najčešće uvedena veznikom *da*, kao što je vidljivo u gore navedenim primjerima. Za razliku od upravnog govora, afektivnost, odnosno upotreba ekspresivno-dijaloških i fonacijskih elemenata kojima se pokušava dočarati izvorni iskaz, nisu karakteristične za nepravni koliko za upravni govor. Iz tog razloga njihova pojava i nije zabilježena tijekom istraživanja. Razlog tomu je što govornik, dakle, ne pokušava kopirati tuđi iskaz u cijelosti, već prenosi, odnosno prepričava, samo onaj dio iskaza koji mu je potreban u datom trenutku. Pojava diskursnih oznaka također je karakteristična za nepravni govor (npr. *da bi brzo krenili živit' skupa neki đir; da želi nešto izgradit, želi nešto 'naš ono*). Njihovom se upotrebom govornik sve više udaljava od izvornog iskaza, čineći tako vezu s originalom sve slabijom, a vlastiti stav o iskazu sve jasnijim. Nepravni govor, dakle, uvelike ovisi o govorniku koji ga prenosi, odnosno o njegovoj perspektivi izvorne situacije. Upravo zbog te govornikove subjektivnosti, originalni će iskaz ponekad biti pogrešno shvaćen, a samim time i pogrešno prenesen, što nepravni govor čini manje vjerodostojnim nego što je upravni.

7.4.3. Slobodni neupravni govor

Kada govorimo o slobodnom neupravnom govoru, tada zapravo govorimo o kombinaciji upravnog i neupravnog govora u trećem licu. Slobodni neupravni govor u većini slučajeva podsjeća na monolog oslikavajući emocionalno stanje lika (Gutić, 2009: 53). Njime autor prenosi tuđi iskaz, ali i daje vlastiti sud o tom iskazu. Zahvaljujući uzvicima, česticama, među kojima su najčešće modalne riječi, slobodni neupravni govor poprima razgovorni karakter (Šehović, 2003: 82). Koristeći karakteristike bilo upravnog ili neupravnog, slobodni neupravni govor uvijek naginje prema jednom ili drugom, a to najčešće čini prebacivanjem iz prvog u treće lice jednine te različitim usklicima i drugim afektivnim sredstvima. Činjenici „da je danas slobodni neupravni govor nepravedno zanemaren“ (Božanić, Brešan, 2007: 239) ide u korist jako mali broj istraživanja na ovu temu. Razlog tomu je što „narodni izraz poznaje samo dva načina prenošenja tuđih misli: upravni i neupravni“ (Frangeš, 1963: 262). Sukladno tomu, slobodni neupravni govor uistinu je teško prepoznati ukoliko nije u svom uobičajenom obliku, odnosno bez glagola govorenja. Iz tog razloga često je potrebno osloniti se na razne nelingvističke elemente karakteristične za usmenu komunikaciju. Kao što je već spomenuto, slobodni neupravni govor ne pripada ni upravnom ni neupravnom govoru. Kao osnovnu razliku Božanić i Brešan (2007: 240) navode to što se u slobodnom neupravnom govoru ostvaruju dva glasa (pripovjedač i govornik), dok u upravnom i neupravnom sudjeluje samo jedan. Osim toga, za razliku od upravnog koji je u prvom i drugom licu jednine, slobodni neupravni govor se ostvaruje u trećem licu (jednine ili množine), a za razliku od neupravnog, ne uvrštava se kao zavisna rečenica. Kao što je već navedeno, granice između slobodnog neupravnog te upravnog i neupravnog govora, ponekad je uistinu teško odrediti. No, uz pomoć nekih elemenata nije nemoguće. Božanić i Brešan (2007: 243) također navode kako su najčešći primjeri slobodnog neupravnog govora uvedeni veznikom subordinacije *da* i to bez glagola govorenja. Iako je u takvim primjerima rečenica koja određuje govornika izostavljena, odnosno veznik ipak upućuje na to da je riječ o prenošenju tuđeg iskaza. Upravo na takav način, pripovjedaču je moguće unijeti vlastiti stav u iskaz. No, slobodni neupravni govor ponekad, uz veznik *da*, može biti uveden i glagolom govorenja. U tom slučaju, kako bismo ga razlikovali od upravnog govora, valja se osloniti na nelingvističke elemente (npr. intonacija i pripovjedačev stav o iskazu). Osim veznikom *da*, slobodni neupravni govor moguće je uvesti i česticom *neka* te drugim veznicima i prilozima. Slobodni neupravni govor, dakle, nije teško primijetiti ukoliko sadrži poznate leksičke elemente, dok ga je mnogo teže uočiti ukoliko se moramo oslanjati samo na intonaciju (Božanić, Brešan, 2007: 244–245).

Intonacija koju slobodni neupravni govor sadrži identična je onoj iz upravnog govora. Ovakav oblik govora nerijetko se stapa s naracijom te sadrži elemente upravnog govora kao što su: pitanja, uzvici, kolokvijalizmi i vulgarizmi, odnosno sve ono što karakterizira govornika. Slobodni neupravni govor, kao dio pišćeve naracije, prenosi živost, osjećajnost i afektivnost upravnog govora snažnije nego neupravni govor koji je mnogo objektivniji (Vuletić, 1976: 191–195). Razlika između slobodnog neupravnog govora i neupravnog, odnosno upravnog govora, prikazana je u sljedećim primjerima:

- ... ona je došla nama, jeziva, 'vako heheh, a kao, jesmo kod momka naručili, mi ka' da jesmo, a e, kao da on, ovaj, malo zaboravlja, da je njima, ovaj, gužva, ka' u smislu da je njih šef ostavio same i ka' oni se tribaju iskazat' pošto je on njima kao da tu povjerenje...
- ... i onda Anđela meni ka' šta se ja njemu mičen...
- ... ka' ža' mu je i on ka' da ga on stvarno čuva i to sve, prvo mu je auto, da je to njemu san snova, Golf sedmica...
- ... on ti stane i sa mnon ono popriča o tome, ono, da on vidi kol'ko se ja trudin, da san ja ono jako potrebna ode, da on želi da ode napredujen...

Da je slobodni neupravni govor ponekad uistinu teško prepoznati pokazuju i gore navedeni primjeri koji na prvi pogled upućuju da je riječ o neupravnom govoru. Iako nas upotreba trećeg lica može odvući na pogrešan trag, ispuštanje glagola govorenja te prepričavanje iskaza uvođenjem veznika subordinacije *da* ili, kao što je slučaj u gore navedenim primjerima, priloga *ka'* (*kao*), prepoznamo da je ipak riječ o slobodnom neupravnom govoru. Karakteristika ovog govora jest da se ostvaruje uklapanjem tuđih riječi u vlastiti govor prekrivajući tako autora originalnog iskaza, odnosno čineći ga što manje vidljivim. Na taj način dolazi do ispreplitanja autorova stava s pripovjedačevim što se najčešće očituje upotrebom nelingvističkih elemenata, među kojima je najčešća afektivnost. Jedna od karakteristika slobodnog neupravnog govora je i upotreba sadašnjeg vremena za prepričavanje prošlih događaja (*šta se ja njemu mičen; da ga on stvarno čuva i to sve*) kao i ponavljanje veznika (*da on, ovaj, malo zaboravlja, da je njima, ovaj, gužva; da ga on stvarno čuva i to sve, prvo mu je auto, da je to njemu san snova*). Zahvaljujući ekspresivnosti koju prenosi, slobodni neupravni govor smatra se posebnom vrstom pripovijedanja. Iako su njegove izražajne mogućnosti još uvijek nedovoljno istražene, slobodni neupravni govor jedan je od značajnijih načina prepričavanja, kako u govoru, tako i u pismu.

7.5. Sklapanje rečenica i rečenični elementi

7.5.1. Redosljed rečeničnih članova

Hrvatski jezik karakterizira, kako Frleta (2018: 12) navodi, uglavnom, „slobodan red riječi“, koji i sam jezik često ograničava. Unatoč brojnim mogućnostima sklapanja rečenice, hrvatski jezik samo jednu rečenicu smatra neobilježenom, onu koja slijedi pravilo S–P–O, odnosno, pravilo, koje Silić i Pranjković također navode (2007: 367), u kojem prednost ima subjekt, predikat pa objekt sa svojim dopunama. Takav redosljed, temeljno je pravilo o redu riječi u hrvatskom jeziku. Zahvaljujući imenskoj sklonidbi i glagolskom sprezanju, govornici hrvatskog jezika u mogućnosti su istu rečenicu izreći na više načina. No, ta sloboda sklapanja ipak ovisi o nečemu. Naime, način na koji govornici sklapaju rečenicu ovisi o tome što žele istaknuti, odnosno koji dio rečenice žele naglasiti. Iz navedenog proizlazi da redosljed riječi u hrvatskom jeziku ipak nije u potpunosti slobodan, što ćemo vidjeti u sljedećem primjeru:

Matić Petru dolazi Ivan u svom posjet bratu starijem (Frleta, 2018: 12).

Iz navedenog primjera zaključujemo kako rečenica ima slobodan red riječi, no ipak je gramatički i semantički neispravna prvenstveno jer se ne poštuje redosljed S–P–O. Drugi razlog, koji ovaj primjer čini neispravnim, „je pravilo o redu riječi unutar pojedine skupine (imenske, glagolske, priložne...). I ta su pravila dosta određena pa se red riječi unutar skupine može smatrati poluslobodnim“ (Frleta, 2018: 13). Silić i Pranjković, u svojoj *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007: 363), također navode nekoliko pravila o redosljedu rečeničnih članova. Uz već navedeni redosljed S–P–O, navode i pravilo o slaganju atributa (*Naš (A) + Ivan (S) + čita (P) + knjigu (O)*) i apozicije (*Brat (AP) + Ivan (S) + čita (P) + roman (AP) Kiklop (O)*). Kada su u pitanju priložne oznake, Silić i Pranjković (2007: 364) navode kako priložne oznake načina dolaze ispred predikata, dok priložne oznake vremena, mjesta, uzroka i namjere dolaze „iza predikata odnosno pomoćnog glagola u sastavu predikata, ili iza objekta.“ O redosljedu rečeničnih članova, kako Silić i Pranjković (2007: 364) navode, odlučuje i njihovo značenje. Na prvom se mjestu nalazi član čije je značenje šire od značenja riječi na drugom mjestu, dok se na tom drugom mjestu nalazi član čije je značenje šire od značenja riječi na trećem mjestu itd.

Dakle, slobodan red riječi u hrvatskom jeziku odnosi se tek na redosljed rečeničnih dijelova, dok je redosljed pojedinih vrsta riječi i njihovih kategorija u mnogočemu ograničen. Točan redosljed slaganja imaju i nenaglasnice koje se zbog nedostatka vlastitog naglaska lijepe na riječ ispred ili iza sebe. Tako razlikujemo dvije vrste nenaglasnica, prednaglasnice ili

prislonjenice te zanaglasnice ili naslonjenice. Među zanaglasnice, Frleta (2018: 15) ubraja upitnu česticu *li*, povratnu zamjenicu *se*, nenaglašeni oblik osobnih zamjenica u *G*, *D* i *A*, nenaglašeni oblik *glagola biti* i *htjeti* u prezentu te nenaglašeni oblik *glagola biti* u aoristu. Prednaglasnice pak čine *prijedlozi*, neki *veznici* (*a*, *i*, *ni*) te *niječna čestica ne*. Iz navedenog zaključujemo kako redosljed riječi u hrvatskom standardnom jeziku ipak ne možemo smatrati slobodnim iz razloga što brojna pravila tu slobodu itekako ograničavaju. Koliko govoreni jezik prati teoriju standardnog jezika ili pak odstupa od nje, bit će prikazano u nastavku.

Pretpostavka da će govoreni jezik uvelike odstupati od standardnog jezika, kada je u pitanju redosljed riječi u rečenici, ispostavila se netočnom. Govornici su, uglavnom, koristili pravilan (subjekt – predikat – objekt) redosljed, dok su odstupanja zabilježena tek u nekoliko primjera, među kojima su:

- ... *kupile ste ti i Martina karte*...
- ... *nema bližih prija pa je ka' njih dvi za djeveruše zvala*...
- ... *svugdi rade dica jer ka' valjda in fali radne snage*...
- ... *ja volin tu povratnu informaciju čut'*, bila ona dobra, bila loša...

Osim subjekta, predikata i objekta, strogo određeno mjesto u rečenici ima i priložna oznaka, koja, ukoliko je riječ o prilogu, dolazi ispred (*Učenici marljivo uče*) ili iza predikata (*Marko čita knjigu u knjižnici*), ukoliko je riječ o prijedložnom izrazu. Unutar analiziranog korpusa, pronađeno je tek nekoliko primjera u kojima možemo uočiti odstupanja takvog tipa. Neki od primjera su:

- ... *i ljudima, ono, za vrijeme predgrupe pozlilo je nekima jer su bili prepijani*...
- ... *u drugi misec je to bilo*...
- ... *razumiš, nama ti je to bilo sve skupa smišno, mi cili dan smo išli, krenili smo ti u jedanest na more*...

Analizom ovih primjera zaključujemo kako se redosljed riječi unutar govorenog jezika, kod studenata, većinom poštuje. Svi navedeni primjeri preuzeti su od različitih govornika, što znači da govornici rijetko ponavljaju pogreške ovog karaktera te da se gotovo svima podjednako potkrade kakva pogrešno sklopljena rečenica.

7.5.2. Položaj enklitika

Enklitika (zanaglasnica, naslonjenica) je riječ bez vlastita značenja koja se naslanja na riječ ispred sebe tvoreći, zajedno s njom, naglasnu cjelinu. Enklitike ne mogu stajati samostalno, a njihov je položaj strogo određen. Prema Udier (2006: 63), u njih svrstavamo nenaglašene oblike glagola *biti* i *htjeti* (*sam, si, je, smo, ste, su; ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će; bih, bi, bi, bismo, biste, bi*), nenaglašene oblike osobnih zamjenica u *akuzativu*, *genitivu* i *dativu* (*me, te, ga, je, ju, nju, nj, nas, vas, ih, mi, ti, mu, joj, nam, vam, im, se, si*), kao i česticu *li*. S obzirom na to da se enklitike naslanjaju na riječ koja ima prethodi, nemoguće ih je staviti na početak naglasne cjeline, odnosno na početak rečenice. U slučaju da neki od oblika ipak želimo staviti na prvo mjesto ili pak na neko drugo mjesto u rečenici kako *bismo ga* naglasili, umjesto nenaglašenog oblika, odabrat ćemo drugi, odnosno naglašeni, npr. *njemu dodaj vode* ili *dodaj vode njemu*. Nadalje, Udier (2006: 63) navodi da je oblike glagola *biti* u aoristu, koji se koriste u tvorbi kondicionala (*bih, bi, bi, bismo, biste, bi*), koje najčešće koristimo kao nenaglašene oblike, ponekad ipak moguće koristiti i kao naglašene, i to samo kod upitnih rečenica, npr. *Bi li mi pomogao?*. Kada je god moguće, enklitike bi trebale biti smještene na drugom mjestu u rečenici, odnosno, iza prve naglašene riječi. „Ako je smještena na drugo mjesto u rečenici, enklitika može razdvojiti sintagmu (atributivni spoj, ime i prezime, dijelove neodređene zamjenice) ili doći iza nje (*Lijep je dan svanuo danas., Ivan je Perković doputovao., Što si ga god pitao, sve je znao.*)“ (Udier, 2006: 63). No, da govoreni jezik rijetko prati pisani, potvrđuje i to da stroga norma hrvatskog standardnog jezika nalaže postavljanje enklitika iza prve riječi u sintagmi (npr. *Mate je Matić stigao iz Zagreba.*), što nije svojstveno razgovornom stilu koji enklitiku najčešće stavlja iza prve sintagme u rečenici (npr. *Mate Matić je stigao iz Zagreba.*). Kada je riječ o položaju enklitika u složenim rečenicama, pravilo je da enklitike dolaze iza veznika (*Žurio se, ali je zakasnio., Žurio se premda je zakasnio., Žurio se jer je zakasnio.*) što ne vrijedi za veznike *a* i *i*, koji su i sami nenaglasnice. Stoga se, u rečenicama s veznicima *a* ili *i*, zanaglasnica smješta iza prve naglasnice (Udier, 2006: 63). Nadalje, nađu li se unutar rečenice dvije ili više enklitika, njihov redosljed je sljedeći:

1. Na prvom je mjestu čestica *li* (*Poznaješ li ga?*).
2. Glagolske enklitike prethode zamjениčnim (*Nedavno sam ga sreo.*), osim kada je u pitanju treće lice prezenta (*Ivan ga je prvi ugledao.*) (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2006: 182).

3. Ukoliko „...zanaglasnica pripada istoj rečenici, tada dolaze zajedno, i to ovim redom: *li – glagolske (osim je) – zamjeničke – je*. Ako ima više zamjeničkih, onda idu ovim redom: *dativne, genitivne, akuzativne*“ (Frleta, 2018: 18 prema Težak i Babić 2009).

Koliko spontani govoreni jezik prati normu hrvatskog standardnog jezika kada su u pitanju enklitike bit će prikazano u sljedećim primjerima. Dio literature¹⁰ navodi kako se, za razliku od pisanog, u govorenom jeziku zanaglasnica, na mjestima gdje bi trebala stajati iza glagola, najčešće stavlja ispred njega. Može li se ova tvrdnja opravdati pokazat će sljedeći primjeri:

- *Idemo na pir 30.7. u Mostar, od mog prvog rođaka se sin **ženi**...*
- *... ajme meduze **smo vidili**, meduze **ti** tamo **plutaju**...*
- *... mi **smo** tu **bili** uru i kvarat samo čekali hranu i onda **smo** još ka **tri'ali se ić i kupat'**...*
- *... tako da ono, Pula je baš, **svidila mi se**, baš **mi je bilo** lipo...*
- *Mislin da je **usvojen** pa su zato **bili** oni prosvjedi, štrajk i to...*
- *... noćas **probudi se** u tri ipo Andrea ujutro i gledaj prijenos trista metara muški i ženske...*
- *... taj otok **ti je** nama **bija** brodolom, brodolom ej...*
- *... a jedina mana je šta je to jako onako specifičan posa' i amo reć' da **mi** to iskustvo **neće doprinit** negdi drugdi...*
- *... al' općenito Pula **mi je bila** baš ka' lipa, pogotovo taj stari dio...*

Navedeni primjeri pokazuju kako se enklitike uistinu u većoj mjeri stavljaju prije glagola nego iza njega, no i dalje je nemoguće opravdati gore navedenu tvrdnju na temelju tek nekolicine primjera. Primjeri u kojima se enklitikom započinje rečenica nisu pronađeni u analizi, dok je onih u kojima se enklitika nalazi iza prve sintagme, umjesto iza prve riječi u sintagmi, mnogo više. Takav je poredak svojstven razgovornom stilu zbog čega ovi rezultati i ne čude. Propisani poredak u kojemu glagolske (osim *je*) enklitike prethode zamjeničkim, a iza njih slijedi zamjenica *je*, većinom se poštuje (*taj otok **ti je** nama **bija** brodolom, Pula **mi je** bila baš ka' lipa, baš **mi je** bilo lipo*).

S obzirom na to da su navedeni primjeri zapravo dijelovi složenih rečenica valja dodatno prokomentirati i položaj enklitika, u odnosu na veznike, koji ne smije biti neposredno iza veznika koji nemaju vlastiti naglasak. Kao primjer takvih, Udier (2006: 63) navodi veznike *a* i *i*, a kasnije (2021: 51) dodaje još i veznike *ni* i *no*. Iako tijekom analize nije zabilježeno mnogo

¹⁰ Čubrić, M., Hudeček, L., & Mihaljević, M. (2015). „Uf, gdje mi je enklitika–sloboda u redu riječi.“ *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 2, 3, 17-21.

primjera na temelju kojih je moguće dobiti detaljniji uvid u ovu pojavu, dolje navedeni primjeri ipak pokazuju da se pravilo o stavljanju enklitika iza veznika koji nemaju svoj naglasak ipak poštuje:

- ...*a baš se nismo mi ni žurili ni ništa*...
- ... *a Lena je uzela neki kufer zvučnik, iskreno gori*...

Za razliku od veznika *a*, veznik *ali* ima vlastiti naglasak, zbog čega bi enklitike trebale zauzeti položaj neposredno iza njega. Koliko govoreni jezik po tom pitanju odstupa od standarda prikazano je u sljedećim primjerima:

- ...*al' on ti je najmlađi lik kojega san ikad vidija da nešto radi*...
- ...*ali hrana je bila predobra, njegov odrezak je bio top*...
- ... *ali najviše mi je bilo žaj nas koji smo čekali tu*...

Da se pravila o položaju enklitika ne provode u govorenom jeziku, dokaz su gore navedeni primjeri koji prikazuju jasno odstupanje od norme. Iako bi enklitike trebale biti smještene iza prve riječi u sintagmi, tijekom ovog istraživanja mnogo je više primjera u kojima govornici imaju tendenciju smjestiti enklitiku iza prve sintagme u rečenici, što se, naravno, kosi s normom hrvatskog standardnog jezika.

7.5.3. Sročnost

Sročnost (kongruencija) je slaganje riječi u rečenici i to prema licu, rodu, broju i padežu. Subjekt se s glagolskim predikatom slaže u rodu, broju i licu, kao i atribut koji se u rodu, broju i padežu slaže sa svojom upravnom riječi. Babić (1984: 1) za primjer uzima rečenicu *Golem, crn parobrod baš je zviždao; dizao mostić s obale*¹¹. Subjekt, odnosno upravna riječ ove rečenice je parobrod (m. r. jd.) s kojom se pridjevi (*golem* i *crn*) slažu u rodu, broju i padežu te predikat (*je zviždao*) s kojim se slaže u rodu, broju i licu. Iako su pravila sročnosti u hrvatskom jeziku točno određena, mnoga od njih su ipak složena. Iz tog razloga, kako Silić i Pranjković (2007: 296) navode, često dolazi do poteškoća kada je riječ o rodu i broju. Sročnost se, dakle, može podijeliti gramatičku i semantičku (leksičku). Gramatička je sročnost ona koja se temelji na podudaranju po obliku, dok se semantička (ili leksička) sročnost temelji na podudaranju po smislu. Prema Babić (1984: 3), sročnost također možemo podijeliti na *bližu* i na *dalju*. *Bliža*

¹¹ Babić, S. (1984: 1). „O sročnosti općenito.“ *Jezik:časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 32, 1, 1–5 prema Nazor, V. Gemma Camolli.

sročnost odnosi se na sročnost unutar iste rečenice, a očituje se u atributu, apoziciji i predikatu te u subjektu, objektu i priložnoj oznaci kada je riječ o osobnim i odnosnim zamjenicama, dok se *dalja sročnost* odnosi na sročnost u susjednim rečenicama.

Upravo ta *dalja sročnost* nerijetko stvara probleme u govoru, a ponekad i u pismu. Razlog tomu je što sročnost koja se očituje u susjednim rečenicama ponekad može imati i različit predikat, koji ne mora uvijek biti izrečen. Prije analiziranja korpusa govorenog jezika, pretpostavka je bila da će se govornici najčešće suočavati s poteškoćama upravo na razini susjednih rečenica, bile one zavisne, nezavisne ili pak samostalne. No, dolje navedeni primjeri zapravo su potvrdili kako sročnost ponekad zna biti komplicirana i u, naizgled, jednostavnim situacijama, koje podrazumijevaju sročnost unutar iste rečenice ili čak unutar pojedine sintagme. Najčešće je riječ o sročnosti koja uključuje odnose između imenice i njoj pripadajućeg atributa/apozicije te odnose između predikata i subjekta:

- ... nije ono ka na Maldivima pijesak, nego je baš šporko, **plaža pritrpane, pritrpane**...
- ... njegov ćaća je isto građevinar, statičar i na onin gori rešetkama, školjke poljuda, na trideset metara visine čovik, njegov ćaća, sidi bez **ikakve osiguranja**...
- ... a **predgrupa** isto su bili dobri...

Navedene primjere mogli bismo okarakterizirati kao rezultat brzopletosti i nepromišljenosti govornika. Želja da se prenese što veća količina informacija u što kraćem roku, često nas dovodi do pogrešaka u govoru koje nam se u pismu ne bi dogodile. Riječi koje izgovaramo tijekom razgovora vrlo brzo odlaze u zaborav zbog čega je ponekad uistinu teško voditi računa o pravilnosti oblika izgovorenih riječi. Uzmimo gore navedeni primjer „*njegov ćaća, sidi bez ikakve osiguranja*“. Sintagma *ikakve osiguranja* primjer je koji bi u pisanom obliku čak i sam ispitanik teško pogriješio. No, pretpostavimo da je govornik, neposredno prije izgovorene sintagme, imao sasvim drugačiju misao te kako se riječ, koju je htio izreći, zapravo slagala s prilogom *ikakve*, no u zadnji tren ju je odlučio zamijeniti imenicom *osiguranja* što je dovelo do pogreške u slaganju jedne riječi prema drugoj. S obzirom na to da u govoru ne možemo upotrijebiti gumicu kojom ćemo ukloniti izgovorene pogreške, ostaje nam jedino da pogrešno izgovorene riječi ponovimo, ali u točnom obliku. No, svjesni da je slušatelj zahvaljujući kontekstu razumio našu misao, pogrešno izgovorene riječi najčešće ostavljamo u pogrešnom obliku.

7.5.4. *Diskursne oznake*

Diskursne oznake karakteristika su govorenog, ali i pisanog jezika. No, s obzirom na činjenicu da su učestalije u spontanoj nego u pisanoj komunikaciji, studije koje se njima bave, raščlanjuju ih upravo u okviru govorenog jezika (Hržica, Košutar, 2019: 163). S nazivom *diskursna oznaka* (engl. *discourse marker*) supostoji i naziv *konektor* (engl. *connective*), a nepodudaranost u nazivlju „odraz su različitih teorijskih pristupa u okviru kojih se takva jezična sredstva različito određuju“ (Hržica, Košutar, 2021: 28). Konektorima se tako uspostavljaju odnosi u tekstu, a diskursnim oznakama odnosi u diskursu. Nigoević navodi kako jedni smatraju da su konektori i diskursne oznake isti fenomeni kojima se drukčije pristupa, drugi pak smatraju da su konektori skupina diskursnih oznaka, a postoje i oni autori koji tvrde da je zapravo riječi o istim fenomenima različitog imena (Nigoević, 2011: 124). Različiti pogledi autora, kao i supostojanje brojnih teorija o diskursnim oznakama, doveli su do pomutnje u njihovom shvaćanju. No, u skladu s teorijom da se konektorima uspostavljaju odnosi u tekstu, a diskursnim oznakama odnosi u diskursu te s obzirom na to da se kod nekih primjera ne može govoriti o konektorima, na sintaktičkoj razini koristit ćemo naziv diskursne oznake.

Prema Hržica i Košutar (2019: 28), diskursne oznake potječu iz različitih sintaktičkih kategorija kao što su: veznici (*i, ali, ili, osim toga, zato...*), prilozi (*sada, onda*), uzvici (*oh*), glagolski izrazi (*gledaj, mislim, znaš*) te brojna ponavljanja, stilske figure ili čitave rečenice. Nadalje, Nigoević (2011: 133) navodi kako njihova prisutnost u diskursu ne utječe na iskaz, odnosno njihovim izostavljanjem sadržaj iskaza ostaje nepromijenjen. One, dakle, „upućuju na odnose između segmenata diskursa, označavaju diskurs i usmjeravaju sugovornika na način koji bi trebao interpretirati iskaz.“ Njihova uloga, s kojom su suglasni brojni autori, jest uloga povezivanja dijelova unutar teksta, ali i povezivanje teksta s izvanjezičnim kontekstom, odnosno s prethodnim saznanjima. Njihova bi se funkcija mogla opisati i kao govornikov komentar na pojedini iskaz, ali i usmjeravanje sugovornika na interpretiranje poruke na način na koji govornik to želi. Iako se ponekad smatraju viškom i nepotrebnim elementom, diskursne oznake ipak imaju bitnu ulogu u govornom činu iz razloga što prekrivaju prazna mjesta u govoru nastala govornikovim oklijevanjem ili njegovom nepripremljenošću. One su jasan pokazatelj govornikova stava i njegova emotivnog stanja kao i signal za stanku, nastavak ili pak promjenu govornika (Nigoević, 2011: 122–140). Koliko su uistinu prisutne u spontanom govoru i koliko se podjednako koriste u navedenim situacijama kao i u praksi, pokazuju sljedeći primjeri:

- *Jučer smo nešto pričali da nas zna oprat egzistencijalna kriza, **mislin**, ja virujen da je to ka' normalno, 'naš ono, govori on meni ka' probudiš se, ideš radit' i ka' kad dođeš doma s posla ćeš obaviti tih par stvari...*
- *... ka' vršili su pritisak na nas da mi dijelimo šta više ljudi to, ka' tu obavijest, kasnije su ono nešto samo spRTLjali, **ono znaš ka'**...*
- *... to nam je bio đir kao idemo pješke, **to je to**...*
- *... on ti radi petak, subota, radi od kuće ponediljak, utorak, srida, **mislin, u biti**, on radi glavni posa'...*
- *Super, meni ti je stvarno ovaj, **mislin** ove godine onako, **ono**, ja ne volim zamarat' ljude s poslon, **te neke ono gluposti**... da će povećat' plaću, **vamo tamo**...*
- *ona meni ka', **a bome** je već ispucala, ja **ono** ošišala ima tri maseca, **ne znan**, stvarno san redovita ja šta se tiče šišanja...*
- *... to kad kum i kuma ulaze, tria bit **ono** ludo sve, **sad ono hu hu ha ha vamo tamo**, i sad oni su ušli ka', **aj dobro ono**, malo su nešto kao mahnuli i onda je krenila neka pisma... a oni su van krenili plesat', **je li**, valcer, tu, **ono**, ka' da je prvi ples...*
- *... 'nači ja radin sve ostalo, prošle godine nije bilo tako, ove godine mi je, **ono**, puno veća odgovornost, **šta znači**, od narudžbi za skipera, hostesa, u kontaktu sa njima, **a ne znan**, šta kome...*
- *... **znaš**, sad ako on to nije čuja, **vamo tamo**, et' ti problema, **i ovaj**, ja ti to naplaćujen...*
- *... **a iskreno**, u jednome momentu kad su izlazili oni, kad je bilo kupovanje mlade, **vamo tamo**, to san rekla da je on iskida haljinu i da je tu bila drama...*

Unatoč ne tako velikom broju ispitanika, iz navedenih je primjera ipak moguće zaključiti kako su diskursne oznake neizostavan dio svakog spontanog razgovora, a njihova frekventnost varira od govornika do govornika. Diskursne se oznake, kao što je prikazano, ne pojavljuju kao samostalne rečenice unutar diskursa, već kao njihova dopuna. U provedenom istraživanju, najčešći elementi, koje nazivamo diskursnim oznakama, su glagolski oblici (*ne znan, mislin, znaš*), uzvici (*ej*), zamjenice (*ovaj, ono, tu*), prilozi (*ka'*), priložni izrazi (*vamo tamo*), veznici (*i, a*), ponavljanja („bacila jedno tri metra više u jednoj seriji, ej tri metra više“) te drugi neverbalni elementi. Navedeni su elementi zapravo nepotrebni za vjerodostojnost iskaza iz razloga što se njima ne prenosi nikakva nova informacija, potrebna za razumijevanje iskaza, već se najčešće javljaju kao posljedica nedostatka vremena za pronalaženje potrebnog izraza. Nerijetko ćemo naići na mišljenje kako diskursne oznake imaju negativan predznak, odnosno kako su rezultat loše pripremljenosti govornika za jezični iskaz. No, njihovom upotrebom, koja

je odraz opuštena i prijateljske atmosfere među govornicima, razgovor dobiva pomalo drukčiji prizvuk, odnosno postaje prirodaniji i ugodniji čime se gubi njegova formalnost. Osim u tim slučajevima, diskursne se oznake često upotrebljavaju kako ne bi došlo do prekida govornikovog iskaza, čime razgovor postaje protočan i gladak. Iz navedenog zaključujemo kako upotreba diskursnih oznaka ne znači nužno da je riječ o slaboj pripremljenosti govornika ili o poteškoćama u govoru s kojima se govornik može susresti, već da su diskursne oznake ponekad tek rezultat ugodnog okruženja koje ne iziskuje diskurs vođen u nekim formalnijim situacijama.

7.5.5. Vrste rečenica

Rečenica, u sintaksi, kako Barić i dr. (1979: 306) navode, predstavlja najveću jezičnu jedinicu, čije se ustrojstvo temelji na manjim jezičnim jedinicama (riječima i njihovim oblicima). Rečenica nastaje nizanjem jedne riječi iza druge prema određenim pravilima. Kao samostalna jezična jedinica, rečenica je, prema Barić i dr. (1979: 377), određena iz diskursa te se njeno osnovno gramatičko ustrojstvo određuje nezavisno od diskursa, odnosno iz unutrašnjeg rečeničnog ustrojstva, a ono se sastoji od predikata, subjekta, priložne oznake i objekta. Barić i dr. na istom mjestu navode kako, ovisno o tome koliko puta se rečenično ustrojstvo javlja unutar rečenice razlikujemo *jednostavne* i *složene* rečenice. *Jednostavne* su rečenice one u kojima se gramatičko ustrojstvo pojavljuje samo jednom, dok u *složenim* rečenicama dolazi do ponavljanja više jednostavnih rečenica (Barić i dr. 1979: 377).

Taj proces sklapanja jednostavnih rečenica u složenu, može se, kako Silić i Pranjković (2007: 319) navode, provesti na tri načina:

1. sklapanje povezivanjem (*Vi ste se javili, a mi nismo.*)
2. sklapanje uvrštavanjem (*Javili smo vam da ćemo doći.*)
3. sklapanje bez veznika ili asindetsko sklapanje (*Vi ste se javili, mi nismo.*)

Složenim rečenicama, prema Silić i Pranjković (2007: 319), mogu biti svojstvena dva odnosa, točnije nezavisni (koordinacija ili parataksa) ili zavisni odnos (subordinacija ili hipotaksa). Ti odnosi, kako autori navode, mogu biti gramatički izraženi (eksplicitni) ili gramatički neizraženi (implicitni). Eksplicitna je koordinacija karakteristična složenim rečenicama koje su sklopljene povezivanjem, dok su implicitna koordinacija i implicitna subordinacija karakteristične asindetskim rečenicama, odnosno rečenicama čije su surečenice povezane u jednu cjelinu bez

veznika. „Eksplcitne (tj. vezničke) nezavisnosložene rečenice razlikuju se od vezničkih nezavisnosloženih rečenica ne samo po tome što prve nastaju povezivanjem, a druge uvrštavanjem, nego i po sastavu i naravi veznih sredstava (tj. neproizvedenih i proizvedenih veznika) (Silić, Pranjković, 2007: 319). Ono što čini bitnu razliku ovih dviju vrsta rečenica su veznici. Dok veznici nezavisnosloženih rečenica ne pripadaju nijednoj od surečenica, veznici zavisnosloženih rečenica sastavni su dio surečenica koje povezuju.

Rečenice čije se surečenice povezuju u jednu cjelinu, ali strukturno ne ovise jedna o drugoj, nazivaju se nezavisnosložene (koordinirane) rečenice. U takvim rečenicama, zavisna surečenica nije samostalna, zbog čega za nezavisnosložene rečenice kažemo da im se surečenice povezuju. Među eksplcitne nezavisnosložene rečenice, Silić i Pranjković (2007: 322) navode *sastavne*, *rastavne* i *suprotne*.

Za razliku od nezavisnosloženih rečenica, zavisnosložene rečenice su one, kako Silić i Pranjković (2007: 329) navode, u kojima surečenice čine istovremeno strukturnu, smisaonu i intonacijsku cjelinu. Surečenice u takvim rečenicama ovise jedna o drugoj što se očituje njihovim uvrštavanjem u ustrojstvo glavne surečenice. Među eksplcitno zavisnosložene rečenice Silić i Pranjković (2007: 330) navode *predikatne*, *subjektne*, *objektne*, *atributne* i *priložne*.

Da vrsta rečenica, kao i njihova dužina, uvelike ovise o situaciji, dokaz je i ovo istraživanje koje se provodilo tijekom grupnih razgovora različitog broja sudionika. Kao što je navedeno, govoreni jezik karakteriziraju česte smjene govornika, a samim time i česta prekidanja iskaza. Točnije, sugovornici nerijetko prekidaju govornika dajući svoj komentar na iskaz (– *Išla sa svekijem i njima, na brodu..neka večera. – Opa, na brodu večera!*) ili pak mijenjajući temu u potpunosti (– *Ajme nešto me ugrizlo! – A lipi moji, ko ide sutra na Fusion?*). Kao posljedica navedenih situacija, zabilježena je, dakle, česta upotreba jednostavnih rečenica (*Jesi završila? Da čujen tvoj pir. Slušaj!*). Na takvu vrstu rečenice uvelike utječe i sadržaj komunikacije. Razgovor koji zahtijeva sudjelovanje svih sugovornika, karakterizirat će pojava jednostavnih rečenica:

- *Kol'ko ima do Maslinice?/ To je na drugu stranu otoka. / Čekaj, kad' je trajekt onda?/ Devet i petnaest. / I koliko je cijena trajekta?/ Ne znan. / Ja mislin oko četrdeset. / Možda je sada pedeset, eto./ Ja se sićan za petnaest san išla. / Tridesetak je bilo.*

No, kada u razgovoru sudjeluje manji broj sugovornika ili je u pitanju prepričavanje nekog događaja, rečenice će biti duže, složenije te najčešće sklopljene bez upotrebe veznika:

- *Pula je baš, svidila mi se, baš mi je bilo lipo, svi su ti ono, baš izgleda ka' neka mala Italija...*
- *Išli smo s Clion, skupili smo Tonku i Renu u šest sati ujutro, oni su kasnili pet minuta...*
- *... krenili smo rano, nije bilo gužve, baš je bilo divota ono...*
- *Pozornica je bila predobra, 'nači bilo ti je, mislin, bila ti je kao obična, znaš, neke su bile zavjese iza, one ka' guste i tu u sredini neki krug, ka' neko ogledalo, nešto tako, i poslije ti je u tom, di je bio taj krug, ti se jedna zavjesa 'vako spustila i ogromna disco kugla i piše na njoj Monkeys...*

Među nezavisnosloženim rečenicama, najviše je primjera sastavnih i suprotnih rečenica. Sastavne su rečenice najčešće sklopljene veznikom *i*, a primjer toga su rečenice:

- *Mi smo išli utorak i onda san se bojala da neko se možda ne vraća utorak, iako san znala da će svi ić' radit' i onda smo ti, taj put, ono, išli smo ti znači autoputon od Dugopolja do Senja i onda u Senju imaš one velike serpentine šta se spuštaju niz Velebit i to je bija šou i ja san tu možda jedan put u životu...*
- *... na kraju su ušli kum i kuma, šta je logično, i njen momak oša s pira i onda je ona bila cilo Božje vrime u njega kući...*

Druga najfrekventnija vrsta nezavisnosloženih rečenica su suprotne rečenice, najčešće sklopljene veznicima *a* i *ali*:

- *Apartman je bija u nekoj prastaraj kući, ali je stan bija friško renoviran, ali sve te tipa, al' je bija renoviran tako da je na balkonu bija wc ka, to je bilo presmišno, a predobro je bilo, ono ideš uvatit' kvaku, al' kvaka je bila prenisko ka', nekako ono, ne moš nikako, apartman je bio ogroman, al' zato šta je njima tako sve veliko...*
- *... ja nisan tila uč', al' tu mi je bilo strašno bezveze...*
- *... restorani su puni, al' nije to puno i ubrzano ka u nas...*
- *... neman ti ja di reklame gledat, na HRT-u ih primotan, a na YouTubeu ih neman...*
- *... on kaže osandeset kuna dan, a svi su stranci tu parkirani...*

Kada je riječ o zavisnosloženim rečenicama, najčešće među njima su atributne te objektne rečenice. Među atributnim rečenicama zabilježenim tijekom istraživanja, većina je uvedena odnosnom zamjenicom *koji*:

- *To ti je bija cili niz ono ka' nespretnih slučajeva sa tin konobarom koji inače, ono tipa, ima sedamnajst godina...*
- *S te strane ti je, 'nači, stoji ti drugi lik koji ti naplaćuje...*
- *... brate rađe bi da mi naplati kaznu nego njemu koji će to spremit...*
- *... vratili se normalno, niko nije napisu kaznu, evo ti tog drugog lika koji nas je posla' tu...*
- *... to je sve na jednom mobitelu koji je Samsung...*

Da se objektne rečenice također nerijetko pojavljuju u govorenom jeziku te da im je veznik *da* najčešći veznik, vidjeli smo u primjerima neupravnog i slobodno neupravnog govora. No, objektne se rečenice ne upotrebljavaju isključivo kod prenošenja tuđeg iskaza, već i u primjerima poput:

- *Ja to ove godine moram sa klijentom iskomunicirat da on to meni mora platit'...*
- *Nadan se da će Jope bit mlada ka' Martina....*
- *Pula ti je puna malih vila, vidiš da su bile prelipe nekad...*

Primjeri ostalih nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica također se pojavljuju, ali, za razliku od gore navedenih, u manjem broju. Kao posljedica brojnih replika i stanki, zabilježena je česta upotreba kratkih i eliptičnih rečeničnih konstrukcija. S druge pak strane, upotreba složenih rečenica također nije rijetkost. One se najčešće pojavljuju u situacijama kada jedan od govornika prepričava neki događaj bez prekidanja iskaza od strane drugih sugovornika, a takva je situacija najčešće karakteristična za razgovor u kojem sudjeluje mali broj sugovornika.

Jedan od bitnih elemenata koji valja naglasiti, kada su u pitanju rečenice, je redosljed surečenica složenih rečeničnih struktura. Kada govorimo o parataksi, odnosno o nezavisnosloženim rečenicama, redosljed sastavnica, prema Badurina (2013: 307), nije gramatički uvjetovan. Komponente u koordiniranim strukturama povezane su logički i leksičkosemantički, a njihov se redosljed utvrđuje po načelu logičke i leksičkosemantičke postupnosti (Badurina, 2013: 307 prema Silić, 1984: 26¹²). Kao primjer, autorica na istom

¹² Silić, J. 1984. *Od rečenice do teksta: Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva*. Zagreb: Sveučilišna naklada „Liber“.

mjestu navodi rečenice *Sjedi i razmišlja. te Slušaj i uči!* u kojima je premetanje surečenica nemoguće iz razloga „što radnja iskazana glagolom stanja na stanovit način obuhvaća i/ili prožima radnje iskazane drugim glagolima...“.

Iako redosljed sastavnica u takvim rečenicama nije uvjetovan, redosljed rečeničnih sastavnica u govorenom jeziku ipak poštuje načelo logičke i leksičkosemantičke postupnosti:

- *Ja dođen u jedanaest i buden do kraja.*
- *On to napravi i daje palicu meni.*
- *Meni su stric i strina bili na Šolti prošli vikend pa ću ispitat'.*
- *Došli na neku plažu pa smo išli ća.*

Kada je riječ o hipotaksi, odnosno zavisnosloženim rečenicama Badurina (2013: 303 prema Silić 1984, 21–25) navodi tri tipa složenih rečenica. Prve među njima su složene rečenice s odnosnim zavisnim dijelom (*Vratio mi je knjigu koju sam mu posudio.*). Takvim je rečenicama karakterističan postponirani položaj zavisne surečenice, zabilježen i u primjerima tijekom ovog istraživanja:

- *...evo ti tog drugog lika koji nas je posla' tu.*
- *Tonka ti je vidila onu voćarnu što san ja slikala...*
- *...donio nam je odma kavu šta smo naručili...*

Zatim slijede složene rečenice kojima je jedna od surečenica uzročna, vremenska, pogodbeni ili dopunska. Takvim je rečenicama karakterističan odnos uzrok – posljedica zbog čega se zavisni dio primarno smješta u anteponirani položaj. Kao primjer, autorica navodi rečenicu *Budući da je bolestan, ne ide u školu.* Neki od primjera zabilježenih u ovom istraživanju su:

- *Dok san ja navigavala, Nami nije falila.*
- *Dok smo se spuštali niz te serpentine, vidili smo neku konobu...*
- *Ako nešto treba obaviti, ostati ću malo duže...*
- *Ja se baš bojala kako će nam biti jer su bili kolapsi...*

Za treću vrstu rečenica karakterističan je odnos posljedica – uzrok zbog čega se zavisni dio rečenica smješta u postponirani položaj (*Profesor će doći da nas ispita.*). Takve rečenice kao zavisnu surečenicu imaju načinsku, izričnu, namjernu ili posljedičnu. (Badurina, 2013: 303), a neki od primjera iz analize govorenog jezika su:

- *Znači sve ti je smišljeno tako da sve moraš platiti' ...*

- *Bili su vodili i nju na večeru da je upoznaju.*
- *Samo donesi da pijen vino!*
- *Nije vikend tako da ja mislin neće bit' gužve.*

Iz navedenog zaključujemo kako položaj surečenica u zavisnosloženim rečenicama nije uvijek jednak te kako surečenice, ovisno o tome što želimo naglasiti, mogu mijenjati mjesta. U ovom istraživanju, većina zavisnih surečenica zauzima postponirani položaj, odnosno položaj iza glavne rečenice. Takav položaj, prema Badurina (2013: 305), ne čudi iz razloga što ga, „slijedeći logiku obavijesnoga (tematsko-rematskog) ustrojstva“, možemo i očekivati. Točnije, prema Vukojević (2009: 403), redosljed rečenica određen je njihovom komunikacijskom važnošću pa će se tako glavna rečenica, ukoliko je njome obuhvaćena tema, naći u antepoziciji, odnosno u poziciji, ukoliko je njome obuhvaćena rema.

8. ZAKLJUČAK

Pretpostavka da će se govoreni jezik uvelike razlikovati od standarda pokazala se donekle točnom. Upotreba jezika u različitim okolnostima dovela je do sve većeg broja njegovih varijeteta. S vremenom, jezik se neprestano mijenja, nadograđuje i sve više udaljava od svoje baze. Stoga ne čudi da se jezik kojim se danas služimo u znatnoj mjeri razlikuje od jezika kakvim se pričalo nekada. U kojem će se smjeru jezik razvijati uvelike ovisi i o govornicima, što je pokazalo i ovo istraživanje. Karakteristike govorenog jezika kojima se jedan od ispitanika udaljava od standarda, ne podudaraju se uvijek s karakteristikama drugog ispitanika. Jedna od takvih karakteristika je i upotreba krnjeg perfekta za prepričavanje prošlih događaja, svojstvena tek dvojici od ukupno deset ispitanika. Osim krnjeg perfekta, za prepričavanja prošlih događaja, karakteristična je i upotreba historijskog prezenta kojeg su koristili gotovo svi ispitanici. Rečenice kojima su se pri tom služili najčešće su jednostavne i nezavisnosložene rečenice, među kojima su većinom sastavne i suprotne. No, nerijetko se koriste i zavisnosložene rečenice među kojima je najučestalija objektna, karakteristična kod upotrebe neupravnog i slobodno neupravnog govora, te atributna rečenica. Koja će od navedenih vrsta prevladati, uvelike ovisi o, već spomenutom, broju sudionika tijekom razgovora. Kada je pak riječ o sklapanju same rečenice, istraživanje pokazuje da je redoslijed rečeničnih članova najčešće u skladu sa standardom (S–P–O), dok se položaj enklitika ipak kosi s normama hrvatskog standardnog jezika. Govoreni je jezik vrlo subjektivan. No, osim subjektivnosti, jedna od njegovih karakteristika je i nepripremljenost koja je jedan od najčešćih uzroka pogrešaka tijekom govora. Kao posljedica toga javlja se česta upotreba diskursnih oznaka, svojstvena svakom od ispitanika. Što se tiče upotrebe posvojnog genitiva i instrumentala sredstva, pretpostavka je bila da će govoreni jezik odskakati od standarda u većoj mjeri nego je to zabilježeno. Za izražavanje posvojnosti, prednost su ipak imali posvojni pridjevi, dok se za izražavanje sredstva češće koristio besprijedložni instrumental. Uzimajući u obzir sve navedeno, dolazimo do zaključka kako pogreške u govoru nisu nužno odraz nedovoljnog poznavanja jezičnih normi, već su nerijetko posljedica spontane upotrebe jezika koja ne zahtijeva dodatno promišljanje o izgovorenom. U kojoj mjeri takva odstupanja utječu na standard te imaju li negativan ili pozitivan utjecaj na razvoj jezika, teško je odrediti. Dok jedni smatraju da se jezik s vremenom kvari te da su starije generacije ljepše govorile, drugi se pak vode mišlju kako se jezik, da bi išao u korak s vremenom, mora mijenjati. Nedvojbeno je da je prisutan raskorak u govoru između mlađih i starijih generacija, no za jezik je, da bi održao svoju primarnu funkciju sporazumijevanja, prirodno mijenjati se.

Literatura

1. Babić, S. 1984. „O sročnosti općenito“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 32, 1, 1–5.
2. Badurina, L. 2013. „Red sastavnica na razini složene rečenice i teksta“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39, 2, 299–310.
3. Barić, E. [i dr.]. 1995. *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
4. Barić, E. [i dr.]. 1979. *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Benić, M. 2018. „Prepričavanje diskursa na primjeru osječkoga govora“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 44, 1, 1–55.
6. Bijelić, A. 2009. „Razgovorni stil“. *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis*, 3, 3, 57–66.
7. Blagus, M. 2016. „Kontrastivna analiza neupravnog govora u hrvatskom i njemačkom jeziku“. *Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku*, 45, 3–4, 262–274.
8. Blagus Bartolec, G., Matas Ivanković, I. 2013. „Ispred, iza, u i oko – gdje sve mogu doći prijedlozi“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39, 2, 361–376.
9. Božanić, J., Brešan, T. 2007. „Slobodni neupravni govor u facendama otoka Visa“. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 35, 2, 237–247.
10. Brač, I. 2019. „Instrumental s prijedlogom s ili bez njega“. *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 6, 3, 30–32.
11. Brlobaš, Ž. 2017. „Uporaba i značenje glagolskih vremena u govorima kajkavskoga narječja“. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 21, 37–62.
12. Dožudić, D. 2018. „Govor između rečenice i sadržaja: opaske o semantici (ne) upravnoga“. *Od dvojbe do razdvoje: Zbornik radova u čast profesorici Branki Tafri*. *Ibis grafika*, 45–64.
13. Frančić, A.; Hudeček, L.; Mihaljević, M. 2006. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada.
14. Frangeš, I. 1963. „Slobodni neupravni govor kao stilska osobina“. *Umjetnost riječi*, 4, 261–275.

15. Frleta, T. 2018. „Pravilo „drugog mjesta“ u hrvatskom jeziku ili o polu (ne) slobodnom redu riječi“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 65, 1, 11–23.
16. Granić, J. „Standard u jeziku i standard u govoru“. *Govor*, 11, 2, 83–88.
17. Gutić, T. 2009. „Književnoumjetnički stil“. *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis*, 3, 3, 49–55.
18. Hržica, G.; Košutar, S. 2021. „Konektori i druge diskursne oznake u pisanome i spontanome govorenom jeziku“. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 33, 1, 25–52.
19. Hudeček, L. 2006. „Hrvatski jezik i jezik književnosti“. *Raslojavanje jezik i književnosti*. Zagreb.
20. Kapović, M. 2011. *Čiji je jezik?*. Zagreb: Algoritam.
21. Kapović, M. 2022. „O normiranju, preskriptivizmu i ideologiji“. *Filologija*, 78, 69–85.
22. Katičić, R. 1981. „Kategorija gotovosti u vremenskom značenju glagolskih oblika“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 29, 1, 3–13.
23. Košutar, S.; Hržica, G. 2019. „Konektori u spontanome govorenom jeziku“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 45, 1, 157–183.
24. Kovačević, S. 1958. „O značenju i pogrešnoj upotrebi prijedloga »zbog« i »radi«“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 6, 4, 109–111.
25. Kuna, B. 1999. „Norma i posvojni genitiv bez odredbe“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 47, 1, 1–9.
26. Maretić, T. 1963. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska
27. Mello, H. 2014. „Methodological issues for spontaneous speech corpora compilation“. *The case of C-ORAL-BRASIL. Spoken Corpora and Linguistic Studies*. 27–68
28. Mićanović, K. 2000. „Posvojni pridjevi i izražavanje posvojnosti“. *Suvremena lingvistika*, 49, 1, 111–123.
29. Mićanović, K. 2006. „Jezik kao prostor varijeteta“. *Jezika i književnosti*, 11.

30. Mihaljević, M. 2002. „Funkcionalni stilovi hrvatskoga (standardnog) jezika (S posebnim obzirom na znanstveno-popularni i personalni podstil)“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 28, 1, 325–343.
31. Nigoević, M. 2011. „Neka načela određivanja diskursnih oznaka“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37, 1, 121–145.
32. Olujić, M.; Matić, A. 2017. „Govorni i pisani jezik odraslih: koliko se razlikuju?“. *Govor*, 34, 1, 33–52.
33. Opačić, N. 2013. „Psovka u celofanu“. U *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata*, (str. 85-91). Zagreb: Srednja Europa.
34. Opačić, N. 2015. *Reci mi to kratko i jasno: hrvatski za normalne ljude*, 2. prošireno izdanje. Zagreb: Znanje.
35. Samardžija, M. 1999. *Norme i normiranje hrvatskog standardnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
36. Shriberg, E. 2005. „Spontaneous speech: How people really talk and why engineers should care“. In *Ninth European Conference on Speech Communication and Technology*.
37. Silić, J. 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb: Disput.
38. Silić, J.; Pranjković, I. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
39. Stažić, M. 2012. „Rubni dativni prijedlozi u suvremenom hrvatskom jeziku“. *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis*, 6, 6, 105–121.
40. Stolac, D. 2001. *Podstil razgovornoga stila hrvatskoga jezika – govor mladih*.
41. Šehović, A. 2003. „Tuđi govor i govorna karakterizacija likova (na primjeru Istočnoga diwana Dževada Karahasana)“. *Književni jezik* 21, 2, 77–86.
42. Šojat, A. 1974. „Standardni jezik i standardne riječi“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 22, 4, 103–111.
43. Štrkalj Despot, K. 2011. „Prezent u hrvatskom srednjovjekovnom pjesništvu“. *Suvremena lingvistika*, 37, 72, 259–278.
44. Tončić, D. 2015. *Razgovorni stil hrvatskoga standardnog jezika u govoru i pismu*. Diss. University of Pula. Faculty of Philosophy.

45. Trezner, T. 1971. „O ekspresivnoj upotrebi glagolskoga pridjeva radnog“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 19, 2-3, 64-71.
46. Udier, S. L. 2006. „Položaj glagolskih enklitika u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika za početnike“. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 1, 1, 61-68.
47. Udier, S. L. 2021. „Poučavanje enklitika i njihova redoslijeda u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika“. *Govor*, 38, 1, 45-62.
48. Vrsaljko, S. 2011. „Pregled suodnosa razgovornoga stila i slobodnijih žanrova novinarsko-publicističkoga stila (na primjeru ekspresivnosti izraza)“. *Magistra Iadertina* 6, 1, 117-124.
49. Vukojević, L. 2009. „Red surečenica“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35, 1, 397-409.
50. Vuletić, B. 1976. *Fonetika književnosti*. Zagreb: Liber.
51. Vuletić, B. 1980. *Gramatika govora*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
52. Vuletić, B. 1988. „Proturječja stilistike ekonomsko-propagandnih poruka“. *Govor*, 5, 1, 29-42.
53. Vuletić, B. 2006. *Govorna stilistika*. Zagreb: FF press.
54. Ward, W. 1989. „Understanding spontaneous speech“. In *Speech and Natural Language: Proceedings of a Workshop Held at Philadelphia, Pennsylvania, February 21-23*.
- Internetski izvori:
55. http://bib.irb.hr/datoteka/764990.to_je_jezik-HrzicaPeretic.pdf (15.11.2022.)

SINTAKTIČKE POSEBNOSTI GOVORENOG JEZIKA

Sažetak:

Cilj ovog rada bio je pobliže opisati osnovne karakteristike govorenog jezika, na sintaktičkoj razini, te istražiti u kojoj se mjeri one razlikuju od standarda. Istraživanje se baziralo na proučavanju karakteristika spontanog govorenog jezika nekolicine ispitanika, odnosno na proučavanju načina na koji ispitanici sklapaju rečenice, koriste glagole, prijedloge i pojedine padeže te načina na koji prenose tuđi iskaz. Kako bi razlika između govorenog jezika i standarda bila što jasnija, navedene karakteristike prethodno su opisane, a zatim potkrijepljene primjerima, zabilježenim tijekom istraživanja. Pretpostavka da će se spontani govoreni jezik u znatnoj mjeri razlikovati od standarda, na kraju je i potvrđena. Iako su brojne literature suglasne s mišlju da su „pogreške“ u govorenom jeziku odraz lošeg poznavanja normi standardnog jezika, ovim istraživanjem dolazimo do zaključka kako do razlike između govorenog jezika i standarda najčešće dolazi zbog govornikove nepripremljenosti, ali i okruženja koje dopušta njegovu spontanu upotrebu.

Ključne riječi: *sintaksa, razgovorni stil, spontani govoreni jezik, standardni jezik*

SYNTACTICAL DETAILS OF THE SPOKEN LANGUAGE

Summary:

The objective of this paper is to describe the basic characteristics of the spoken language in detail, on the syntactical level, as well as to investigate to what extent they differ from those of the standard language. The research is based on the study of the characteristics of the spontaneous spoken language of a few respondents, i.e. on the study of the way in which the respondents put together sentences, use verbs, prepositions and individual cases, as well as the way in which they transmit someone else's utterance. In order to make the difference between the spoken language and the standard language as clear as possible, the mentioned characteristics were previously described and then supported by examples which were gathered during this research. The assumption that the spontaneous spoken language will differ significantly from the standard was at last confirmed. Although numerous sources of literature agree with the idea that "mistakes" in the spoken language are just a reflection of poor knowledge of the norms of the standard language, this research proves that the difference between the spoken and the standard language most often occurs due to the speaker's unpreparedness, but also due to the environment that allows its spontaneous use.

Key words: syntax, conversational language, spontaneous spoken language, standard language

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Veronika Prančević, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice hrvatskog i talijanskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 28.2.2023.

Potpis *Veronika Prančević*

IZJAVA O POHRANI DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI REPOZITORIJ
FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

Student/ica: Veronika Prančević
Naslov rada: Sintaktičke posebnosti govorenog jezika
Vrsta rada: diplomski rad
Znanstveno područje: humanističke znanosti
Znanstveno polje: filologija
Mentor/ica rada (ime, prezime, zvanje): Tanja Brešan Ančić, doc. dr. sc.

Komentor/ica rada (ime, prezime, zvanje): /

Članovi povjerenstva (ime, prezime, zvanje):

1. Tanja Brešan Ančić, doc. dr. sc.
2. Anita Runjić-Stoilova, prof. dr. sc.
3. Marijana Tomelić Ćurlin, prof. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnoga diplomskog rada i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 28.2.2023.

Potpis studenta/studentice: Veronika Prančević